

JOGI FÓRUM PUBLIKÁCIÓ

A gyermekvédelemi, gyámügyi igazgatás rendszere

Szerző: dr. Bana-Nagy Adrienn

Miskolc

2017. március 20.

1. Bevezetés

A gyermek nevelésére elsősorban a családja jogosult és köteles, amelyhez segítséget nyújt az állam és az önkormányzat, erre való tekintettel a rászoruló gyermek gondozásához, neveléséhez és társadalmi beilleszkedéséhez segítséget, ellátást kell biztosítani. A gyermeki jogok érvényre jutása nem képzelhető el állam nélkül, a gyermeki jogok eredete, gyakorlása és védelme alapjogi eredetű, a gyermekvédelem igazgatása pedig a közigazgatási jogra vonatkozó tárgyi jogra épül.

Tanulmányomban a gyermeki jogok kialakulásának, valamint nemzetközi és hazai deklarációjának rövid áttekintése után a gyermekvédelem rendszerét, ezen belül a gyermekvédelmi gondoskodás keretébe tartozó hatósági intézkedéseket, a személyes gondoskodást nyújtó ellátásokat, illetve pénzbeli és természetbeli ellátásokat, továbbá a gyámügyi igazgatás rendszerét kívánom áttekinteni.

A gyermeki jogok és a gyermekvédelem komplex rendszere egymással szoros egységet alkot, hiszen a gyermekvédelem egyik legfontosabb alapelveinek, a gyermek mindeneke felett álló érdekének érvényre juttatása elképzelhetetlen a gyermeki jogok ismerete nélkül.

Az országgyűlés 1997. április 22-ei ülésnapján elfogadta a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI törvényt (a továbbiakban: Gyvt.), és ezzel új korszakába lépett a gyermekek védelmét szolgáló hazai intézményrendszer, a gyermekvédelmi ellátás és gondoskodás, valamint a gyámügyi igazgatás rendszere.

A gyermekvédelem és a gyámügyi igazgatás fogalma egymással szorosan összefüggő fogalmak, azonban a gyermekvédelem intézmény-, kapcsolatrendszere, az abban közreműködő személyi kör jóval tágabb kört ölel fel, mint a gyámügyi igazgatásé.¹

A gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásban a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvény (továbbiakban: Ket.) szabályai érvényesülnek. Ezekről

¹ Veresné Dr. Jakab Zsuzsanna: Gyermekvédelem és gyámügyi igazgatás. In Nyitrai Péter (szerk.): Közigazgatási jog 3. Különös rész. Z-Press Kiadó, Miskolc, 2008, 240. p.

eltérni csak a Ket. által meghatározott esetekben, az ágazati jogszabályokban rögzített szabályoknak megfelelően lehet. A Ket. tárgyi hatályával kapcsolatban a gyermekvédelem területén a gyámügy fogalmát kell egyértelműen meghatározni. A Gyvt. 5. § l) pontja értelmében gyámügy alatt a jogszabály által a gyámhatóság feladat- és hatáskörébe utalt ügyek köre értendő. A gyámhatóság feladat- és hatáskörét és ezáltal a gyámügyek körét a gyermekvédelmi és gyámügyi feladat- és hatáskörök ellátásáról, valamint a gyámhatóság szervezetéről és illetékességéről szóló 331/2006. (XII. 23.) Korm. rendelet (a továbbiakban: Gyár) határozza meg. A gyermekvédelmi területen jellemzően államigazgatási szerv, a gyámhatóság jár el közigazgatási hatóságként.² A Gyvt. 5. § k) pontja értelmében gyámhatóság fogalma alatt a fővárosi és megyei kormányhivatal szakigazgatási szervét, a fővárosi és megyei kormányhivatal járási (fővárosi kerületi) hivatalának szakigazgatási szervét, valamint a települési önkormányzat jegyzőjét kell érteni. A gyámhatóság szervezetét (a települési önkormányzat jegyzője, a járási (fővárosi kerületi) gyámhivatal, szociális és gyámhivatal) szintén a 331/2006. (XII. 23.) Korm. rendelet határozza meg

2. A gyermeki jogok

2.1. A gyermeki jogok deklarációjának története

A huszadik század végén, az emberi jogok hangsúlyossá válását követően, a gyermekek jogok védelme, azok elismerése is fontos állomáshoz érkezett. Az első, meghatározó jelentőségű deklaráció az 1924-es a Genfi Nyilatkozat volt, amely a gyermekek jólétét biztosító alapvető jogokat tartalmazta. A dokumentum nem volt jogilag kötelező erejű, a Népszövetség 1946-os feloszlásával elvesztette jogi alapját. A következő fontos állomás az ENSZ Közgyűlés 1959. november 20-án kiadott Gyermekek Jogairól Szóló Nyilatkozata, amely megszületését követően november 20-a a gyermekek jogainak világnapjává vált. A Nyilatkozat néhány konkrét jogot is megfogalmaz, így például a névhez, az állampolgársághoz vagy az ingyenes alapfokú oktatáshoz való jogot. Ugyanakkor szintén nincs kötelező ereje, mint az 1924. évi Genfi Nyilatkozatnak.³

² dr. Lantai Csilla - dr. Mattenheim Gréta: Tansegédlet a Ket.-novellából eredő jogszabály-módosításokhoz a gyermekvédelmi és gyámügyi igazgatás területén. h.n.,é.n. 1-2.p.

³ dr. Kőrös András (szerk.): A családjog kézikönyve. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 1997. 110-167 p.

Az 1966-ban elfogadott ENSZ Egyezségokmányokkal jöttek létre az első átfogó emberi jogi szerződések, amelyek tartalmazznak gyermekekre vonatkozó rendelkezéseket is. A gyermeknek joga van arra, hogy a család, a társadalom és az állam megvédje, vagy a névhez és állampolgársághoz való jog, a diszkrimináció tilalma vagy a gyermek védelme a szülők válásakor. A gyermekek nemzetközi évének ötlete 1972-ben merült fel, megerősödött az a törekvés, hogy világszerte fordítsanak nagyobb figyelmet a gyermekek szükségleteire. A projektet az ENSZ Közgyűlése 1976-ban fogadta el, majd 1979-et jelölték ki a gyermekek évének. 1978-ban az ENSZ Emberi Jogi Bizottságának ülésén Lengyelország tervezetet nyújtott be egy gyermekjogi egyezményre. Ez főként az 1959. évi Nyilatkozatra támaszkodott, s azzal utasították el, hogy nem elég átfogó, mélyreható. A tervezet 1980-ban benyújtott második, átdolgozott változata szolgáltatta végül a gyermekjogokról szóló egyezmény kidolgozásához a munkaanyagot.⁴

2.2. Egyezmény a Gyermekek Jogairól

Az egyezményt New Yorkban, 1989. november 20-án fogadta el az Egyesült Nemzetek Szövetségének Közgyűlése, amelyhez bármely állam csatlakozhat. Az egyezmény többoldalú, nyitott, bármely állam kérheti annak módosítását, illetve módosítási esetben valamennyi deklaráló tagállam véleményét ki kell kérni. A részes államok belső jogharmonizációja alól kivételt jelenthet, ha az adott állam fenntartással csatlakozik az egyezményhez, amely csak az egyes részrendelkezésekre vonatkozhat, a fenntartás nem lehet ellentétes az alapvető célkitűzésekkel, alapelvekkel. Hazánk 1991 őszén ratifikálta, melyet az 1991. évi LXIV. törvénnyel hirdettek ki.⁵

Az egyezmény mondhatni a legismertebb és legszélesebben támogatott nemzetközi szerződések egyike, szinte a világ összes állama ratifikálta, ezáltal rendelkezéseit kötelező erejűnek ismerte el magára nézve. Elmondható, hogy az egyezmény megszületését követően a gyermeki jogok érvényre juttatása megjelent a politikai napirenden, azonban az egyezmény hatékonysága eltérő eredményeket tükröz. Az egyezmény nem tárgynak tekinti a gyermekeket, hanem olyan személyeknek, akiknek jogaik vannak. Annak a kimondása, hogy a gyermekeknek jogaik vannak úttörő. A másik fontos üzenet, hogy a gyermekek és érdekeik prioritást kell, hogy élvezzenek. Az

⁴ <http://www.unicef.hu/gyermekjog-nagyito.jsp>

⁵ Kőrös, 1997, 7. p.

egyezmény deklarálja a „gyermeknek mindenek felett álló érdekének” alapelvét, valamennyi gyermeket érintő kérdésben. Előírja, hogy a ratifikálóknak konkrét lépéseket kell tenni a jogrendszerükbe való átültetéshez, jogi, közigazgatási vagy más intézkedéseket kell fogantatni a gyermeki jogok minél teljesebb érvényesülése érdekében.⁶

2.3 A gyermeki jogokról általában

A gyermek gondozása, nevelése elsősorban a szülő feladata, az állam kezdetben csak akkor lépett fel a gyermekek védelmében, ha a szülő ezt a kötelezettségét nem tudta - vagy nem akarta - teljesíteni. A modern állam ezzel szemben elkötelezi magát a gyermek családban történő nevelésének támogatása mellett, amelyet a gyermekjóléti ellátások rendszerével támogat. A gyermeki jogok védelme szorosan kapcsolódik a család védelméhez, valamint az anyák támogatásához. A gyermeki jogokról átfogóan a Gyvt. rendelkezik. Általánosságban elmondható, hogy az alapjogok a gyermekeket is megilletik. Egyes alapjogok tekintetében a gyermekek speciális címetként jelennek meg, a felnőttekhez képest pozitív diszkriminációban részesülnek ezen alapjogok gyakorlása során. Ilyen alapjognak tekinthetjük a személyes szabadságot, ami gyermekek, fiatakorúak esetében speciális szabályok mentén korlátozható. Azonban vannak olyan alapjogok is, amelyeket a gyermekek közvetlenül nem gyakorolhatnak.⁷ „Ahol a törvények nem szabályozzák a kis- és fiatakorúak joggyakorlását, az alkotmány alapján esetről esetre kell meghatározni, hogy a gyermek mely alapjogot, milyen vonatkozásban gyakorolhat maga, illetve hogy ki gyakorolja nevében és érdekében, illetve hogy gyermek voltára és az alkotmány 67. §-ára tekintettel az alapjog gyakorlásának egyes területeiről nem zárható-e ki teljesen.”⁸

A Gyvt. értelmező rendelkezések 5. § h) pontjában a gyermeki jogokat az alábbiakban definiálja: az Alaptörvényben, a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről szóló 1991. évi LXIV. törvényben és más törvényekben megfogalmazott, a gyermeket megillető jogok összessége.

A Gyvt. szerint a gyermekek legfontosabb jogai a következők:

- a gyermeknek joga van a saját családi környezetében történő nevelkedéshez,

⁶ dr. Kovács Orsolya Ágota (szerk.): Gyermekjogi projekt. Budapest, Országgyűlési Biztos Hivatala, Budapest, 2010. 20-39 p.

⁷ Sári János: Alapjogok. Osiris Kiadó, Budapest, 2005.

⁸ 21/1996. (V. 17.) AB határozat

- a gyermeknek joga van, hogy segítséget kapjon a saját családjában történő nevelkedéshez,
- a gyermek szüleitől vagy más hozzátartozóitól csak saját érdekében, törvényben meghatározott esetekben és módon választható el,
- a gyermeknek joga van ahhoz, hogy mindkét szülőjével kapcsolatot tartson, az átmeneti vagy tartós nevelésbe vett gyermeknek joga különösen, hogy állandóságot, érzelmi biztonságot nyújtó teljes körű ellátásban, gondozásban, nemzetiségi, etnikai és vallási hovatartozását figyelembe vevő, megfelelő nevelésben részesüljön,
- a gyermeknek joga van származása, vér szerinti családja megismeréséhez.⁹

A gyermeket megilletik az alapjogokon belül a politikai jogok is, azonban ezzel összefüggésben figyelembe kell venni az életkori sajátosságokat és a fokozott védelmet. A gyermekek gazdasági, szociális és kulturális jogai azonosak a felnőttekével, amelyeket az alaptörvény konkrétan, az államhoz és a családon belüli viszonyban fogalmaz meg.

2.4 A gyermeki jogok védelme

A Gyvt. 11. § (1) bekezdésében meghatározza azoknak a körét, akiknek feladata a gyermeki jogok védelme: A gyermeki jogok védelme minden olyan természetes és jogi személy kötelessége, aki a gyermek nevelésével, oktatásával, ellátásával, ügyeinek intézésével foglalkozik.

A gyermeki jogok védelmében kiemelten jelenik meg a prevenció, hiszen minél hamarabb sikerül a felmerülő problémát orvosolni, elkerülhető egyes szolgáltatások, netán hatósági intézkedések igénybevétele. Itt kiemelten kell szólni a későbbiekben tárgyalt gyermekvédelmi jelzőrendszerről, amelynek tagjai felölelik mindazon intézmények, személyek, szervezetek körét, akik a gyermekkel a mindennapok során érintkezésbe kerülnek.

Az Országos Betegjogi, Ellátottjogi, Gyermekjogi és Dokumentációs Központról szóló 214/2012. (VII. 30.) Korm. Rendelet 2012. augusztus 1-jén lépett hatályba. A jogszabály 2012. szeptember 1-i hatállyal elrendelte az Országos Betegjogi, Ellátottjogi, Gyermekjogi és Dokumentációs Központ (a továbbiakban: OBDK) felállítását, amely az egészségügyért felelős miniszter irányítása alatt álló központi hivatal. Az OBDK látja el - többek között - a Gyvt. 11/A. § (4) bekezdése szerinti szervezet

⁹ A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. Törvény (a továbbiakban: Gyvt.) 6. §

feladatait, továbbá a betegjogi, ellátottjogi és gyermekjogi képviselők Nyilvántartásával kapcsolatos feladatokat. Az OBDK szakterületenként minden megyében foglalkoztat jogvédelmi képviselőket.¹⁰ A gyermekjogi képviselő ellátja a gyermekvédelmi gondoskodásban részesülő gyermek - a Gyvt.-ban meghatározott - jogainak védelmét, és segíti a gyermeket jogai megismerésében és érvényesítésében, valamint kötelezettségei megismerésében és teljesítésében, továbbá kiemelt figyelmet fordít a különleges és a speciális szükségletű¹¹ gyermekek védelmére. Főbb feladatai az alábbiakban összegezzük:

- segíti a gyermeket panasza megfogalmazásában, kezdeményezheti annak kivizsgálását,
- segíti a gyermeket állapotának megfelelő ellátáshoz jutásban, ennek terepe főként a gyermekjóléti szolgálat esetmegbeszélése, valamint a területi gyermekvédelmi szakszolgálat elhelyezési értekezlete,
- hozzá érkező panasz esetén eljár, valamint olyan esetben ha a panaszt adott esetben az intézmény vezetője, vagy az intézményben működő érdekképviseleti fórum kivizsgálta, de a vizsgálat eredményével nem ért egyet, illetve ha előbbi szervek a panasz kivizsgálását határidőben elmulasztották,
- a gyámhivatal kirendelése alapján képviseli a gyermeket a nevelési felügyelettel kapcsolatos eljárásban,
- ha jogszabálysértést észlel, - a jogszabályban meghatározott esetekben - javaslatot tehet gyermekvédelmi igazgatási bírság kiszabására az arra jogosult szervnek, illetve egyeztető megbeszélést kezdeményezhet, továbbá a jogsértő személy továbbképzését javasolhatja a működtetőnek, fenntartónak,
- jogosult a gyermekjóléti, illetve gyermekvédelmi szolgáltatótevékenységet végző működési területén tájékozódni, iratokat, információkat kérni.¹²

A Gyvt. 11/A. § (5) bekezdése alapján a szolgáltatást végző személy, illetve intézmény köteles gondoskodni arról, hogy a gyermekjogi képviselő nevét, elérhetőségét az ellátottak megismerjék.

¹⁰ Korábban e feladatot a Betegjogi, Ellátottjogi és Gyermekjogi Közalapítvány végezte. A 1316/2010. Korm. határozat alapján a Közalapítvány 2011. április 30-ig, illetve a bírósági bejegyzés törlésével megszűnt. A 331/2010. és a 332/2010. Korm.rendelet szerint 2011. január 1-től, illetve 2011. április 30. után az általános és egyetemes jogutód a Nemzeti Rehabilitációs és Szociális Hivatal.

¹¹ Gyvt. 58. §

¹² Gyvt. 11/A. §

Gyakorlatban ez nevének, elérhetőségének jól látható helyen való kifüggesztését jelenti, amelyet a működést engedélyező szerv évente, illetve kétévente ellenőriz. A gyermeki jogok védelmének során kiemelt szerep jut a panaszjog gyakorlásának szabályozásához -, amelyet a házirendben kell feltüntetni -, hiszen a gyakorlatban a gyermeki jogok védelme csak akkor kerül előtérbe, ha azokat megsértették, és a gyermek vagy a szülő (törvényes képviselő) panasszal él. A panaszjog gyakorlásának módját a Gyvt. 36. § (1)-(2) bekezdése szabályozza: a gyermek, a gyermek szülője vagy más törvényes képviselője, valamint a gyermekönkormányzat és a fiatal felnőtt, továbbá a gyermekek érdekeinek védelmét ellátó érdek-képviselési és szakmai szervek a házirendben foglaltak szerint panasszal élhetnek az intézmény vezetőjénél vagy érdek-képviselési fórumánál az ellátást érintő kifogások orvoslása érdekében, a gyermeki jogok sérelme, továbbá az intézmény dolgozói kötelezettségzegése esetén, a 136/A. §¹³ szerinti iratbetekintés megtagadása esetén. Az intézmény vezetője, illetve az érdekképviselési fórum a panaszt vizsgálja, és tájékoztatást ad a panasz orvoslásának más lehetséges módjáról. A gyermek szülője vagy más törvényes képviselője, valamint a gyermekönkormányzat és a gyermek, illetve fiatal felnőtt az intézmény fenntartójához vagy a gyermekjogi képviselőhöz fordulhat, ha az intézmény vezetője vagy az érdekképviselési fórum 15 napon belül nem küld értesítést a vizsgálat eredményéről, vagy ha a megtett intézkedéssel nem ért egyet.

Fentiek érvényre jutásához elengedhetetlen a pontos tájékoztatás, hiszen a jogok gyakorlása - főként gyermekek esetében - sokszor nem magától értetődő, a gyermekek életkori sajátosságait, valamint speciális védelmüket figyelembe véve a Gyvt. 33.§-ában előírja az intézményvezető, a szolgáltatótevékenységet nyújtó személy vonatkozásában azokat a taxatív felsorolt elemeket - köztük a panaszjog gyakorlásának lehetséges módjait -, amelyekről az ellátás megkezdésekor, az ellátást igénybe vevőt tájékoztatni kell. További garancia a személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézmények, valamint személyek szakmai feladatairól és működésük feltételeiről szóló 15/1998. (IV.30.) NM rendelet (továbbiakban: NM rendelet) 2. § (5)

¹³ Gyvt. 136/A. § (1) A gyermek szülője vagy más törvényes képviselője a szolgáltató (intézmény) vezetőjénél kérelmezheti, hogy betekinthesen a külön jogszabály szerinti gyermekvédelmi nyilvántartásnak a gyermek vonatkozásában kitöltött adatlapjaiba, valamint - a (2) bekezdésben foglalt kivétellel - a gyermekjóléti, gyermekvédelmi szolgáltatónál, intézménynél keletkezett, illetve részére megküldött, a gyermekkel kapcsolatos iratba. Az iratokról kivonat vagy másolat kérhető.

(2) A közigazgatási hatósági eljárás általános szabályairól szóló törvényben meghatározottakon túl az érintett írásbeli hozzájárulása hiányában nem lehet betekinteni a másik szülőre vonatkozó, különleges adatot tartalmazó iratba, kivéve, ha az a gyermek érdekében kezdeményezett, a gyermek védelmébe vételére vagy átmeneti nevelésbe vételére irányuló gyámhatósági eljárás, illetve a gyermek elhelyezésének megváltoztatására irányuló bírósági eljárás megindításához elengedhetetlenül szükséges.

bekezdésében foglalt rendelkezés, miszerint a fentiekről a gyermeket, szülőjét (törvényes képviselőjét), illetve a fiatal felnőttet tájékoztatni kell és a gyermek szülője (törvényes képviselője), illetve a fiatal felnőtt írásban nyilatkozik a tájékoztatás megtörténtéről. Fentiek biztosítékul szolgálnak mind a gyermek jogainak érvényesítésére, valamint arra, hogy az intézmény - esetlegesen előforduló későbbi jogviták során - igazolni tudja, hogy tájékoztatási kötelezettségének eleget tett.

3. A gyermekvédelemi törvény célja, alapelvei, személyi hatálya

3.1. A törvény célja, alapelvei

A törvény célja, hogy megállapítsa azokat az alapvető szabályokat, amelyek szerint az állam, a helyi önkormányzatok és a gyermekek védelmét ellátó természetes és jogi személyek, továbbá jogi személyiséggel nem rendelkező más szervezetek meghatározott ellátásokkal és intézkedésekkel segítséget nyújtsanak a gyermekek törvényben foglalt jogainak és érdekeinek érvényesítéséhez, a szülői kötelességek teljesítéséhez, illetve gondoskodjanak a gyermekek veszélyeztettségének megelőzéséről és megszüntetéséről, a hiányzó szülői gondoskodás pótlásáról, valamint a gyermekvédelmi gondoskodásból kikerült fiatal felnőttek társadalmi beilleszkedéséről.¹⁴

A gyermekek védelmét a helyi önkormányzatok, gyámhivatalok, bíróságok, rendőrség, ügyészség, pártfogó felügyelői szolgálat, más szervezetek és személyek látják el figyelembe véve a gyermekek törvényben rögzített jogait, valamint mindenek felett álló érdekét. A gyermekvédelem nem lehet hatásos eszköz a család bevonása nélkül, hiszen a problémák sokszor a családi környezetben gyökereznek. Alapelvei szinten jelenik meg a gyermek családban történő nevelkedésének elősegítése, valamint a veszélyeztettség megelőzése, továbbá az egyenlő bánásmód követelménye. A jogszabályban meghatározott ellátások igénybevétele általában önkéntes, azonban törvényben meghatározott esetekben a gyermek szülője vagy törvényes képviselője kötelezhető az ellátás igénybevételére.

¹⁴ Gyvt. 1. § (1) bekezdés

3.2. A törvény hatálya

A törvény hatálya kiterjed a Magyarország területén tartózkodó magyar állampolgárságú, valamint - ha nemzetközi szerződés másként nem rendelkezik - a letelepedett, bevándorolt, illetve befogadott jogállású, továbbá a magyar hatóságok által menekültként, oltalmazottként, illetve hontalanként elismert gyermekekre, fiatal felnőttekre és szüleire. Továbbá a szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező személyek beutazásáról és tartózkodásáról szóló törvény (a továbbiakban: Szmtv.) szerint a szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező személyre, amennyiben az ellátás igénylésének időpontjában az Szmtv.-ben meghatározottak szerint a szabad mozgás és a három hónapot meghaladó tartózkodási jogát Magyarország területén gyakorolja, és a polgárok személyi adatainak és lakcímének nyilvántartásáról szóló törvény szerint bejelentett lakóhellyel rendelkezik.

A menedékjogról szóló törvény szerint, arra a tizennyolcadik életévét be nem töltött menedékjogi kérelmet benyújtó külföldi gyermekekre, aki jogszabály vagy szokás alapján felügyeletéért felelős nagykorú személy kíséréte nélkül lépett Magyarország területére, vagy a belépést követően maradt felügyelet nélkül, mindaddig amíg ilyen személy felügyelete alá kerül - feltéve, hogy az illető gyermek kiskorúságát a menekültügyi hatóság megállapította.

A törvény hatálya a rendkívüli gyermekvédelmi támogatás tekintetében kiterjed az Európai Szociális Kartát megerősítő országok állampolgárainak Magyarország területén jogszerűen tartózkodó gyermekeire is.

A törvény szerint kell eljárni az előzőekben meghatározott személyeken kívül a Magyarország területén tartózkodó nem magyar állampolgárságú gyermek védelmében is, ha az ideiglenes hatályú elhelyezésnek, a nevelési felügyelet elrendelésének vagy az eseti gondnok kirendelésének az elmulasztása a gyermek veszélyeztetettségével vagy elháríthatatlan kárral járna.

Magyarország területén kívül tartózkodó magyar állampolgárságú gyermek és fiatal felnőtt, valamint szülei gyámügyében e törvényt akkor kell alkalmazni, ha nemzetközi szerződés vagy más jogszabály szerint a személyes joguk az irányadó.¹⁵

4. A gyermekek védelmének rendszere

A gyermekek védelmét a törvény az alábbiak szerint definiálja: a gyermek családban történő nevelkedésének elősegítésére, veszélyeztetettségének megelőzésére és megszüntetésére, valamint a szülői vagy más hozzátartozói gondoskodásból kikerülő gyermek helyettesítő védelmének biztosítására irányuló tevékenység.¹⁶

A gyermekvédelmi rendszer három nagy egységre tagozódik a pénzbeli és természetbeli ellátásokra, a személyes gondoskodást nyújtó ellátásokra - amely további két részre osztható: gyermekjóléti alapellátások és gyermekvédelmi szakellátások -, valamint a gyermekvédelmi gondoskodás keretébe tartozó hatósági intézkedésekre.¹⁷Fenti három terület részletes ismertetésére a következő fejezetekben kerül majd sor.

Fontos megemlíteni, hogy a gyermekvédelmi rendszer részét képezi a bíróság által javítóintézeti nevelésre utalt, illetve előzetes letartóztatásba helyezett fiatakorúak intézeti ellátása is. A javítóintézetekről külön törvény rendelkezik.¹⁸

A Gyvt.-ben meghatározott, a gyermekek védelmét biztosító hatósági feladat- és hatásköröket a helyi önkormányzat képviselőtestülete és a gyámhatóság gyakorolja. A gyermekek védelmének rendszere állami és önkormányzati feladat.

A gyermekvédelem rendszerének egyik alapköve a gyermekvédelmi jelzőrendszer, amely az alábbi intézményekből és személyekből áll:

¹⁵ Gyvt. 4. § (1)-(4) bekezdés

¹⁶ Gyvt. 14. § (1) bekezdés

¹⁷ Gyvt. 14. § (2) bekezdés

¹⁸ A Büntető törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (továbbiakban: Btk.) 118.§ (1)-(6)

- az egészségügyi szolgáltatást nyújtók, így különösen a védőnői szolgálat, a házi orvos, a házi gyermekorvos,
- a személyes gondoskodást nyújtó szolgáltatók, így különösen a családsegítő szolgálat, a családsegítő központ,
- a közoktatási intézmények, így különösen a nevelési-oktatási intézmény, a nevelési tanácsadó,
- a rendőrség,
- az ügyészség,
- a bíróság,
- a pártfogó felügyelői szolgálat,
- az áldozatsegítés és a kárenyhítés feladatait ellátó szervezetek,
- a menekülteket befogadó állomás, a menekültek átmeneti szállása,
- a társadalmi szervezetek, egyházak, alapítványok,
- a munkaügyi hatóság.¹⁹

A jelzőrendszer 2011. január 1-jét követően egy új jelzőrendszeri taggal, a munkaügyi hatósággal bővült ki. A módosítás a gyermekmunka észlelését, visszaszorítását célozza meg. A közelmúlt gyakorlati tapasztalatai azt mutatták, hogy ha a munkaügyi hatóság gyermekmunkát észlelt - jellemzően autópálya építésen -, nem kereste meg a gyermekvédelmi jelzőrendszert.

Fenti személyek, intézmények a törvény értelmében kötelesek együttműködni, egymást kölcsönösen tájékoztatni. Jelzéssel kötelesek élni a gyermek veszélyeztetettsége esetén az illetékes gyermekjóléti szolgálatnál, vagy hatósági eljárást kötelesek kezdeményezni a gyermek bántalmazása, súlyos elhanyagolása, vagy egyéb súlyos veszélyeztető körülmény esetén. Fontos megemlíteni, hogy ilyen jelzéssel fentiekén kívül bármely állampolgár, illetve szerv is élhet.²⁰

Amennyiben a jelzőrendszer tagjai jelzési, illetve együttműködési kötelezettségüknek nem tesznek eleget a gyámhivatal - jelzésre vagy hivatalból - értesíti a fegyelmi jogkör gyakorlóját és kezdeményezi az érintett személlyel szemben a fegyelmi felelősségre vonást. Gyermek sérelmére

¹⁹ Gyvt. 17. § (1) bekezdés

²⁰ Gyvt. 17. § (2) bekezdés

elkövetett bűncselekmény gyanúja esetén pedig büntetőeljárást kezdeményez. Ezzel egyidejűleg kezdeményei a gyermekjóléti szolgálatnál egyeztető megbeszélés, valamint esetmegbeszélés tartását.²¹

4.1. A gyámhatóság szervezete, feladat- és hatásköre

4.1.1. A gyámhatóság szervezete

A gyámhatóság szervezetét a gyermekvédelmi és gyámügyi feladat- és hatáskörök ellátásáról, valamint a gyámhatóság szervezetéről és illetékességéről szóló 331/2006. (XII.23.) Korm. rendelet (továbbiakban: Gyár.) határozza meg. A gyámhatóság feladat- és hatáskörét a települési önkormányzat jegyzője, a járási (fővárosi kerületi) gyámhivatal (a továbbiakban: járási gyámhivatal) és a szociális és gyámhivatal gyakorolja.

A járási gyámhivatalok a fővárosi és megyei kormányhivatal járási (fővárosi kerületi) hivatalának szakigazgatási szervei. A járási gyámhivatal a járási (fővárosi kerületi) hivatalokról szóló kormányrendeletben meghatározott illetékességi területén látja el feladat- és hatáskörét. A szociális és gyámhivatalok a fővárosi és megyei kormányhivatalok szakigazgatási szervei. A szociális és gyámhivatalok szakmai irányítója a gyermekek és az ifjúság védelméért felelős miniszter.

A hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható távoltartásról szóló törvény szerinti családvédelmi koordinációért felelős szervként a járási gyámhivatal.

A gyermekvédelmi és gyámügyi igazgatási ügyekben általános első fokú hatóságként jár el a települési önkormányzat jegyzője, illetve a járási gyámhivatal. A járási gyámhivatal a Gyár.-ban meghatározott kivételekkel ellátja mindazon feladatokat, amelyeket jogszabály az elsőfokú gyámhatóság hatáskörébe utal.

A Gyár.-ban meghatározott ügyekben első fokú hatóságként jár el a szociális és gyámhivatal.

²¹ Gyvt. 17. § (4) bekezdés

A települési önkormányzat jegyzőjének és a járási gyámhivatalnak a gyermekvédelmi és gyámügyi hatósági ügyeiben a fellebbezés elbírálására jogosult hatóság a szociális és gyámhivatal.

A szociális és gyámhivatalnak a gyermekjóléti és gyermekvédelmi szolgáltató tevékenység engedélyezésével kapcsolatos hatósági ügyeiben a fellebbezés elbírálására jogosult hatóság a Nemzeti Rehabilitációs és Szociális Hivatal, azonban ezen hatósági ügyeiben a felügyeleti szerv a gyermekek és az ifjúság védelméért felelős miniszter. Egyéb gyermekvédelmi és gyámügyi hatósági ügyeiben a fellebbezés elbírálására jogosult hatóság és a felügyeleti hatóság a miniszter.²²

4.1.2. Feladat és hatásköre

4.1.2.1. A települési önkormányzat jegyzője

- a gyámhatósági ügyekben megkeresésre környezettanulmányt készít,
- megállapítja a gyermek rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre való jogosultságát,
- megállapítja a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülő gyermek gyámjául rendelt, tartásra köteles hozzátartozó kiegészítő gyermekvédelmi támogatásra való jogosultságát,
- megállapítja az óvodáztatási támogatásra való jogosultságot,
- ellátja a törvényben vagy kormányrendeletben hatáskörébe utalt egyéb gyermekvédelmi és gyámügyi feladatokat.²³

4.1.2.2. A járási gyámhivatal²⁴

A járási gyámhivatal a gyermekek védelme érdekében

- elhelyezi a gyermeket ideiglenes hatállyal a különélő másik szülőnél, más hozzátartozónál vagy más alkalmas személynél, illetve nevelőszülőnél, vagy - ha erre

²² A gyermekvédelmi és gyámügyi feladat- és hatáskörök ellátásáról, valamint a gyámhatóság szervezetéről és illetékességéről szóló 331/2006. (XII.23.) Korm. rendelet (a továbbiakban: Gyár.) 1-2. §

²³ Gyár. 3. §

²⁴ Gyár 4-12. §

nincs mód - gyermekotthonban, fogyatékos személyek otthonában vagy pszichiátriai betegek otthonában,

- megállapítja a szülői felügyeleti jog feléledését,
- dönt az általa elrendelt és a más szerv által alkalmazott ideiglenes hatályú elhelyezés felülvizsgálatáról, megszüntetéséről és megváltoztatásáról,
- átmeneti nevelésbe veszi a gyermeket, és egyidejűleg gyámot (hivatásos gyámot) rendel,
- tartós nevelésbe veszi a gyermeket, és egyidejűleg gyámot (hivatásos gyámot) rendel,
- dönt az átmeneti és a tartós nevelésbe vett gyermek kapcsolattartásáról,
- figyelemmel kíséri az átmeneti nevelésbe vett gyermek és a szülő kapcsolatának alakulását, a szülőnek a gondozó személlyel vagy intézménnyel való együttműködését,
- dönt a gyermek átmeneti vagy tartós nevelésbe vételének megszüntetéséről,
- dönt az utógondozás és az utógondozói ellátás elrendeléséről,
- dönt a gondozásidő-fizetési kötelezettség megállapításáról, illetve megszüntetéséről,
- megállapítja az átmeneti vagy a tartós nevelésbe vett gyermek lakóhelyét,
- dönt az ideiglenes hatállyal elhelyezett, az átmeneti vagy tartós nevelésbe vett, speciális szükségletű gyermek nevelési felügyeletéről,
- közreműködik a bírósági végrehajtási eljárásban,
- dönt a gyermek védelembe vételéről és annak megszüntetéséről,
- dönt a családi pótlék természetbeni formában történő nyújtásáról, felülvizsgálatáról, a kirendelt eseti gondnok elszámolásának elfogadásáról,
- kezdeményezi a folyósító szervnél az iskoláztatási támogatás folyósításának szüneteltetését és a szüneteltetés megszüntetését, felülvizsgálja az iskoláztatási támogatás folyósításának szüneteltetését,
- megkeresi az adóhatóságot a gondozási díj behajtása érdekében.

A járási gyámhivatal a pénzbeli és természetbeni támogatásokkal kapcsolatban

- dönt az otthonteremtési támogatás megállapításáról,
- dönt a gyermektartásdíj megelőlegezéséről.

A járási gyámhivatal a gyermek családi jogállásának rendezése érdekében

- teljes hatályú apai elismerő nyilatkozatot vesz fel,
- megállapítja a gyermek családi és utónevét,
- hozzájárul - cselekvőképtelen jogosult esetén - a családi jogállás megállapítására irányuló per megindításához és egyidejűleg eseti gondnokot rendel,
- a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény 41. §-a alapján megállapítja az ismeretlen szülőktől származó gyermek és a képzelt szülők vagy a képzelt apa adatait.

A járási gyámhivatal az örökbefogadással kapcsolatban

- dönt a gyermeket örökbe fogadni szándékozók alkalmasságáról, és kérelemre elrendeli az örökbefogadásra alkalmas személyek nyilvántartásba való felvételét,
- felveszi a szülőnek azon jognyilatkozatát, amelyben hozzájárul gyermeke ismeretlen személy általi örökbefogadásához.

A megyeszékhelyen működő járási gyámhivatal, a fővárosban a fővárosi kormányhivatal V. kerületi gyámhivatala, Pest megyében a Szentendrei Járási Gyámhivatal az örökbefogadással kapcsolatban

- dönt a gyermek örökbe fogadhatónak nyilvánításáról,
- felveszi, elbírálja és jóváhagyja a szülőnek azon jognyilatkozatát, amelyben hozzájárul gyermeke ismeretlen személy általi örökbefogadásához,
- dönt az örökbefogadás engedélyezéséről,
- dönt a felek közös kérelme alapján az örökbefogadás felbontásáról,
- pert indíthat, illetve kezdeményezhet a gyermek örökbefogadásának felbontása iránt,
- kérelemre felvilágosítást adhat a vér szerinti szülő adatairól.

A járási gyámhivatal pert indíthat, illetve kezdeményezhet

- a gyermek elhelyezése, illetve kiadása,
- a gyermeket megillető tartási követelés érvényesítése,
- a szülői felügyelet megszüntetése vagy visszaállítása,

- a cselekvőképességet érintő gondnokság alá helyezés, annak megszüntetése és felülvizsgálata, valamint ezzel összefüggésben a választójogból való kizárás és a kizárás megszüntetése,
- a számadási kötelezettség, illetve a számadás helyességének megállapítása iránt.

A járási gyámhivatal feljelentést tesz

- a gyermek veszélyeztetése vagy a tartás elmulasztása,
- a gyermek sérelmére elkövetett bűncselekmény miatt.

A járási gyámhivatal a szülői felügyeleti joggal, illetve a gyermektartásdíjjal kapcsolatban

- dönt a gyermek és a szülő, illetve más kapcsolattartásra jogosult személy kapcsolattartásáról,
- intézkedik a bíróság, valamint a városi gyámhivatal által szabályozott kapcsolattartás végrehajtásáról,
- dönt a szülő jognyilatkozatának érvényességéhez szükséges jóváhagyásról,
- dönt a szülői felügyeleti jog körébe tartozó olyan kérdésről, amelyben a szülői felügyeletet együttesen gyakorló szülők nem jutottak egyetértésre,
- hozzájárul a gyermek családba fogadásához,
- jóváhagyja a gyermek végleges külföldre távozására vonatkozó nyilatkozatot,
- engedélyezi a gyermek részére a szülői ház vagy a szülők által kijelölt más tartózkodási hely elhagyását, illetve a feltételek megváltozása esetén visszavonja az e tárgyban kiadott engedélyt,
- dönt a 16. életévét betöltött gyermek házasságkötésének engedélyezéséről,
- eljár a tartásdíj külföldön való behajtása tárgyában
- engedélyezi a tanköteles gyermek művészeti, sport-, modell- vagy hirdetési tevékenység keretében történő foglalkoztatását,
- megkeresi az adóhatóságot a gyermektartásdíj megelőlegezett összegének behajtása iránt.

A járási gyámhivatal a gyámsággal és gondnoksággal kapcsolatban

- a gyermek részére gyámot, családbafogadó gyámot,, hivatásos gyámot rendel,
- ideiglenes gondnokot, gondnokot, hivatásos gondnokot rendel,
- irányítja és felügyeli a gyám, a hivatásos gyám tevékenységét,
- felfüggeszti, elmozdítja vagy felmenti a gyámot, a gondnokot,
- külön jogszabályban meghatározott esetekben zárlatot rendel el, zárgondnokot, eseti gondnokot, ügygondnokot, az ügyei vitelében akadályozott személy képviselőjére és méhmagzat részére gondnokot rendel és ment fel, továbbá megállapítja a munkadíjukat.

A járási gyámhivatal a vagyonkezeléssel kapcsolatban

- dönt a gyermekek és gondnokoltak készpénzvagyonának gyámi fenntartásos betétben vagy fizetési számlán történő elhelyezéséről, illetve az elhelyezett pénz felhasználásáról, államilag garantált értékpapírba, biztosítási kötvénybe történő befektetéséről, letétben kezeléséről, valamint egyéb tárgyak letétbe helyezéséről,
- dönt a gyám, a gondnok vagyon- és bérlakás kezeléséhez kapcsolódó jognyilatkozata érvényességéhez szükséges jóváhagyásról,
- rendszeres felügyelete alá vonhatja a vagyonkezelést, ha a szülők a gyermek vagyonának kezelése tekintetében kötelességüket nem teljesítik,
- elbírálja a rendszeres és az eseti számadást, meghatározott esetekben a végszámadást,
- közreműködik a gyermekek, gondnokoltak ingó és ingatlan vagyonával és vagyoni értékű jogával kapcsolatos ügyekben,
- közreműködik a hagyatéki eljárásban.

4.1.2.3. A szociális és gyámhivatal²⁵

- ellátja az illetékességi területéhez tartozó települési önkormányzat jegyzőjének és a járási gyámhivatalnak a szakmai irányítását, felügyeletét és ellenőrzését,
- első fokon dönt a gyermekjóléti és gyermekvédelmi szolgáltató tevékenységet végző szolgáltatók, intézmények, hálózatok engedélyezéséről és ellenőrzi működésüket, valamint ennek keretében szükség esetén a Gyvt. 100/A. § szerinti gyermekvédelmi igazgatási bírságot szab ki vagy a Gyvt. 100/B. §-ában foglalt intézkedést tesz,
- másodfokú hatósági jogkört gyakorol a települési önkormányzat jegyzőjének, a járási gyámhivatalnak a gyermekvédelmi és gyámügyi hatósági ügyekben, valamint az ügyészség és a bíróság kivételével a Gyvt. 72. § (1) bekezdése szerinti beutaló szerv által elrendelt ideiglenes hatályú elhelyezés tekintetében, továbbá a gyermekvédelmi jelzőrendszer elégtelen működése esetén megteszi a Gyvt. 17. § (4) és (5) bekezdésében foglalt intézkedéseket,
- ellátja a jogszabályokban hatáskörébe utalt egyéb feladatokat,
- ellenőrzési jogkörében legalább négyévenként ellenőrzi a gyámhatóságok gyámügyi és gyermekvédelmi hatósági tevékenységének jogszerűségét, az egészségügyi szakfelügyelet kivételével a Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság, illetve az Országos Gyermekvédelmi Szakértői Névjegyzékbe felvett szakértő szükség szerinti bevonásával - a külön jogszabályban meghatározottak szerint - a gyermekjóléti és gyermekvédelmi szolgáltatók tevékenységét,
- elősegíti és koordinálja a bűnelkövetés, illetve a bűnismétlés megelőzését célzó programok indítását a veszélyeztetett, továbbá a bűncselekményt elkövetett, de nem büntethető, valamint a büntetőeljárás alá vont gyermekek számára.

²⁵ Gyár 13-20. §

4.2 .Pénzbeli ellátások

4.2.1. Rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény

Az ellátásra való jogosultságot a gyámhatóság állapítja meg és arról hatósági bizonyítványt állít ki. Főszabály szerint akkor állapítható meg, ha a gyermeket gondozó családban az egy főre jutó havi jövedelem összege nem haladja meg a mindenkori öregségi nyugdíj legkisebb összegét. A jogosultság igazolásával, amelyet az igénylő szociális rászorultság okán kaphat, a gyermek jogosulttá válik a gyermekétkeztetés normatív kedvezményének igénybevételére, pénzügyi támogatásra, illetve a külön jogszabályban meghatározott egyéb kedvezményekre. Az általános tapasztalatok azt mutatták, hogy az iskoláztatás, a nyári szabadság jelentős terheket ró a családokra, erre való tekintettel a törvény a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülő gyermekeknek, fiatal felnőtteknek évi egyszeri támogatást biztosít. Főszabály szerint a jogosultság egy év időtartamra állapítható meg, azonban egyéb jogosultsági feltételek fennállása esetén a gyermek nagykorúvá válását követően is folyósítható.²⁶

4.2.2. Kiegészítő gyermekvédelmi támogatás

Kiegészítő gyermekvédelmi támogatásra az a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülő gyermek gyámjával rendelkező hozzátartozó jogosult, aki a gyermek tartására köteles, és nyugellátásban, vagy baleseti nyugellátásban, vagy nyugdíjszerű rendszeres szociális pénzellátásban, vagy időskorúak járadékában részesül. A kiegészítő gyermekvédelmi támogatásra való jogosultságot a gyám lakcíme szerint illetékes gyámhatóság - határozatlan időre - állapítja meg.²⁷

Az egységes családtámogatási rendszer kialakítását követően a kirendelt gyámok elvesztették rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre való jogosultságukat, e tény kompenzálására került bevezetésre ezen jogintézmény.

²⁶ Gyvt. 19-20/A. §

²⁷ Gyvt. 20/B. §

4.2.3. Óvodáztatási támogatás

A gyámhatóság annak a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülő gyermeknek a szülője részére, aki a három-, illetve négyéves gyermekét beíratta az óvodába, továbbá gondoskodik gyermeke rendszeres óvodába járatásáról, és akinek rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre való jogosultsága fennáll a gyermek óvodai beíratását követően első alkalommal, pénzbeli támogatást folyósít.²⁸

E pénzbeli támogatás folyósításának további feltétele, hogy a gyermek felett a szülői felügyeleti jogot gyakorló szülő, illetve ha mindkét szülő gyakorolja a szülői felügyeleti jogot, mindkét szülő a gyámhatósági eljárásban önkéntes nyilatkozatot tegyen arról, hogy gyermekének hároméves koráig legfeljebb az iskola nyolcadik évfolyamán folytatott tanulmányait fejezte be sikeresen.

Az óvodáztatási támogatás direkt módon ösztönzi a szülőket arra, hogy vegyék igénybe ezt az ellátási formát, amely főként a hátrányos helyzetű gyermekeknél elősegíti a megfelelő szocializációt.

4.2.4. Rendkívüli gyermekvédelmi támogatás

A települési önkormányzat képviselő-testülete a gyermeket a rendeletében meghatározott mértékű rendkívüli gyermekvédelmi támogatásban részesíti, ha a gyermeket gondozó család időszakosan létfenntartási gondokkal küzd, vagy létfenntartást veszélyeztető rendkívüli élethelyzetbe került.²⁹

A rendkívüli gyermekvédelmi támogatás igénylésének jellemző esete - a jogszabályban meghatározott céllal összhangban - akkor vetődik fel, amikor a kapcsolattartásra jogosult hozzátartozó anyagi okokra hivatkozva nem tud élni a kapcsolattartás jogával és kötelezettségével.

²⁸ Gyvt. 20/C. §

²⁹ Gyvt. 21. §

4.2.5. Gyermektartásdíj megelőlegezése

A gyermektartásdíj megelőlegezésének akkor van helye, ha a bíróság a tartásdíjat jogerős határozatában már megállapította vagy van olyan külföldi bíróság, vagy más hatóság által hozott jogerős határozat, amelyet a Magyarországon élő gyermek javára nemzetközi szerződés vagy viszonyosság alapján kell végrehajtani, és a gyermektartásdíj összegének behajtása átmenetileg lehetetlen, továbbá a gyermeket gondozó szülő vagy más törvényes képviselő nem képes a gyermek részére a szükséges tartást nyújtani, feltéve, hogy a gyermeket gondozó családban az egy főre jutó havi átlagjövedelem nem éri el az öregségi nyugdíj legkisebb összegének kétszeresét.

A gyermektartásdíj megelőlegezésére a gyámhatóság jogosult, az ellátást a központi költségvetés terhére biztosítja. A jogszabályhelyben pontosításra kerültek a gyermektartásdíj megelőlegezésének szabályai. A folyósítás időtartama legfeljebb 3 év, ami indokolt esetben legfeljebb további 3 évig továbbfolyósítható, illetve újra elrendelhető.³⁰

4.2.6. Otthonteremtési támogatás

Az otthonteremtési támogatás célja, hogy az átmeneti vagy tartós nevelésből kikerült fiatal felnőtt lakáshoz jutását, tartós lakhatása megoldását elősegítse. A támogatás felhasználható részben vagy egészben a fiatal felnőtt tulajdonába kerülő építési telek, életvitelszerű lakhatásra alkalmas lakás, családi ház, tanya vásárlására, illetve építésére, lakhatóvá tételére, tulajdon vagy tulajdonrész szerzéssel járó felújítására vagy bővítésére, bérlakás bérleti díjának kifizetésére, önkormányzati bérlakásának felújítására, bérlői jogviszony megvásárlására, államilag támogatott lakásprogramban vagy lakás-előtakarékossági programban való részvételre, valamint otthonteremtést elősegítő hitelintézeti kölcsön összegű törlesztésére. Indokolt esetben az otthonteremtési támogatás felhasználható a tartósan beteg vagy fogyatékos fiatal felnőtt megfelelő ellátását biztosító, az Szt. hatálya alá tartozó bentlakásos szociális intézménybe fizetendő egyszeri hozzájárulásra is. A gyámhatóság a fenti ellátási formát a központi költségvetés terhére biztosítja. A kérelmező igényét

³⁰ Gyvt. 22-24. §

nagykorúvá válását követően, de legkésőbb 30. életévének betöltéséig nyújthatja be, amely jogvesztő határidő.³¹

4.3.Hatósági intézkedések

A hatósági intézkedések közül kettőt, a védelembe vételt és az ideiglenes hatályú elhelyezést emelném ki, ismertetve az eljárás részletes szabályait, a további négy hatósági intézkedést céljuk bemutatásával vázoló fel.

4.3.1. Védelembe vétel³²

A legenyhébb hatósági intézkedés, alkalmazására akkor kerül sor, ha a szülő vagy más törvényes képviselő a gyermek veszélyeztetettségét az alapellátások önkéntes igénybevételével megszüntetni nem tudja, vagy nem akarja, de alaposan feltehető, hogy segítséggel a gyermek fejlődése a családi környezetben mégis biztosítható. A gyámhatóság védelembe veheti továbbá a szabálysértést elkövetett fiatakorút, a tizennegyedik életévét betöltött gyermeket, a nyomozó hatóság nyomozást megtagadó határozata alapján a bűncselekmény elkövetésével gyanúsított vagy vádolt fiatakorút. A védelembe vétel nem érinti a szülő felügyeleti jogát.

A gyámhatóság dönt a gyermek védelembe vételéről, továbbá dönt a családi pótlék természetbeni formában történő nyújtásáról, és az iskoláztatási támogatás folyósításának felfüggesztéséről, valamint az ezen ellátások felhasználására kirendelt eseti gondnok elszámolásának elfogadásáról. A gyermek szülői felügyeleti jogot gyakorló szülőjének, gyámjának lakóhelye szerinti hatóság illetékes, valamint ha a szülői felügyeletet együttesen gyakorló szülők lakóhelye különböző gyámhatóságok illetékességi területen található, a gyermek lakóhelye szerinti gyámhatóság a Gyvt. 68. §-ában foglalt feltételek fennállása esetén - elrendeli a gyermek védelembe vételét és dönt a védelembe vételhez kapcsolódó kérdésekről, a felülvizsgálatról.

³¹ Gyvt. 25.§

³² Részletes szabályait a Gyvt. 68.§, 68/A.§, 68/B.§ , 68/C.§, 69. §-ai, valamint a Gyer. XII. fejezete tartalmazza.

Az eljárás mind hivatalból, mind kérelemre indulhat:

Hivatalból indul a jelzőrendszeri tagok jelzése, bejelentés, hivatalos tudomásszerzés alapján, továbbá a cselekvőképtelen gyermek kezdeményezésére a gyámhatóság hivatalból jár el. Névtelen beadványra akkor kell az eljárást megindítani, ha a beadványban feltüntetett körülmények alapján nagy valószínűséggel fennáll a gyermek veszélyeztetettsége. Az eljárás a szülő, törvényes képviselő, korlátozottan cselekvőképes gyermek kérelme alapján is megindulhat.

Az eljárás során ügyfélnek tekintendő mindenki, akinek jogát vagy jogos érdekét az ügy érinti. A bejelentés nem minősül kérelemnek, a bejelentő pedig nem minősül automatikusan ügyfélnek, a bejelentésre hivatalból indulhat meg az eljárás. A gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról szóló 149/1997. (IX.10.) Korm. rendelet (továbbiakban: Gyer.) 7/A. §-a alapján a védelembe vételi eljárásban ügyfélnek minősül (annak vizsgálata nélkül, hogy jogát vagy jogos érdekét érinti-e az ügy) a gyermekjóléti szolgálat vezetője és a gyermekjogi képviselő - ha ő kezdeményezte az eljárást.

Az eljárás menete különbözik attól függően, hogy az iskoláztatási támogatás felfüggesztésére vagy családi pótlék természetbeni nyújtására van-e, illetve nincs szükség. Utóbbi esetben az eljárás menete a következő: az eljárás megindításáról az ügyfeleket a Ket. 29. § (3) bekezdése alapján értesíteni kell. A gyermekjóléti szolgálatot meg kell keresni védelembe vételi javaslat 15 napon belül történő megküldése érdekében, amennyiben nem a gyermekjóléti szolgálat javaslatára indult az eljárás. Tárgyalás tartását a Gyer. 86. § (1) bekezdése kötelezően írja elő, szükség szerint egyéb bizonyítékok beszerzésére kerülhet sor. (Abban az esetben is szükséges az eljárás lefolytatása, ha a gyermekjóléti szolgálat alapellátást javasol, tehát nem javasolja a hatósági intézkedést.)

A döntés meghozatala után a védelembe vételről szóló döntés jogerőre emelkedését követően a gyermekjóléti szolgálat 15 napon belül elkészíti az egyéni gondozási-nevelési tervet.

A védelembe vétel felülvizsgálatát hivatalból indult eljárásban a következőkkor kell lefolytatni:

- az elrendelő határozatban foglalt időpontban,
- ha a jegyzőnek hivatalos tudomása van a felülvizsgálat szükségességéről,

- kirendelt családgondozó kezdeményezésére,
- védelembé vétel alatt elrendelt pártfogó felügyelet esetén a pártfogó kezdeményezésére.

Kérelemre indult eljárásban a korlátozottan cselekvőképes gyermek, szülő, más törvényes képviselő kérelmére. A felülvizsgálat során a védelembé vételi eljárás szabályait kell alkalmazni.

Eredménytelen védelembé vételről beszélünk, ha védelembé vétellel a gyermek veszélyeztetettségét megszüntetni nem lehet, és alaposan feltételezhető, hogy segítséggel sem biztosítható a családi környezetben történő megfelelő nevelése, gondozása, valamint a védelembé vétel már két éve fennáll, és a védelembé vétellel a gyermek veszélyeztetettségét nem sikerült megszüntetni. Az eljárás eredménytelen védelembé vétel esetén a következőképpen alakul: a városi gyámhivatalt értesíteni kell, ha az intézkedés megtételének szükségessége a felülvizsgálat során merül fel - a védelembé vétel fenntartásáról szóló határozatban vagy egyéb esetben - külön végzéssel. A védelembé vétel fenntartása mellett a jogerőre emelkedéstől számított 8 napon belül értesíteni kell a gyámhivatalt. Ha a gyámhivatal a hatáskörébe tartozó intézkedést tesz, a védelembé vétel a gyámhivatali döntés jogerőre emelkedéséig áll fenn.

A védelemre vétel megszüntetésére akkor van lehetőség, ha a gyermek családban történő nevelkedése védelembé vétel nélkül is biztosítható (alapellátással vagy anélkül), ha a gyermekvédelmi gondoskodás más formájáról döntött a gyámhivatal, illetve ha a fiatalkorú szabadságvesztését vagy javítóintézeti nevelését tölti. A védelembé vétel megszűnik a gyermek nagykorúvá vált, kivéve, ha a védelembé vétel elrendelésére azért került sor, mert a fiatalkorút bűncselekmény elkövetésével gyanúsították vagy vádolták, a védelembé vétel indokolt esetben, a fiatal kérelmére a büntetőeljárás befejezéséig, legfeljebb azonban 20. életévének betöltéséig tart.

4.3.2. Családba fogadás

A hatósági intézkedések viszonylag enyhe típusa, amely esetben a járási gyámhivatal dönt. A gyermek ugyan kikerül a családból, de ez a szülő kérelme alapján történik. A családba fogadás ideje alatt a szülő felügyeleti joga szünetel, azonban tartási kötelezettségét nem érinti. Ezen hatósági

intézkedés fennállása nem zárja ki a védelembé vétel párhuzamos elrendelését, ha utóbbi feltételei fennállnak. A családba fogadó szülő látja el - a gyámhivatal kirendelése alapján - a gyermek gyámságát. A szülőt megilleti a kapcsolattartás joga, valamint a gyermek sorsát érintő döntésekben való együttes döntés. Akkor kell megszüntetni, ha a szülő, vagy a családba fogadó szülő azt kéri. Amennyiben az intézkedést kiváltó ok továbbra is fennáll, a gyámhivatal a gyermekvédelmi gondoskodás más formájáról intézkedik.³³

4.3.3. Ideiglenes hatályú elhelyezés³⁴

Két együttes feltétele van, a gyermek felügyelet nélkül marad vagy testi értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődését családi környezete vagy önmaga súlyosan veszélyezteti és emiatt azonnali elhelyezése szükséges. Az intézkedést súlyos veszélyeztetettség alapozhatja meg: a gyermek bántalmazása, elhanyagolása, amely életét közvetlen veszélynek teszi ki, vagy testi, értelmi, érzelmi fejlődésében jelentős és helyrehozhatatlan károsodást okozhat. Az eljárás során, az elhelyezés sorrendiségénél az alábbi szempontokat kell figyelembe venni. Elsősorban a gyermeket a nevelésre alkalmas, különélő szülőnél, vagy más hozzátartozónál, harmadik személynél kell elhelyezni, másodsorban nevelőszülőnél vagy gyermekotthonban. Az eljárás során a jogszabályban meghatározott sorrendet figyelembe véve kell dönteni az elhelyezésről a gyermek személyiségének, egészségi állapotának megfelelően. Az eljárás során meg kell hallgatni a Gyvt. 128. §-ában meghatározott személyeket, kivéve, ha a súlyos veszélyeztetettség a gyermek életét közvetlen veszélynek teszi ki. A határozatnak tartalmaznia kell:

- a gyermeknek a gondozási helyre viteléről való rendelkezést,
- a szülő gondozási, nevelési joga szünetelésének megállapítását,
- a gyermeket gondozásba vevő személy vagy intézmény felhívását a gondozásba vétel időpontjának közlésére,
- az illetékes gyámhivatal megkeresését az ideiglenes hatályú elhelyezés felülvizsgálata céljából,
- a fellebbezésre tekintet nélküli végrehajthatóság kimondását,

³³ Gyvt. 70-71. §

³⁴ Részletes szabályozást lásd: Gyvt. X. fejezet 72-76. §, valamint a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról szóló 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet (a továbbiakban: Gyer.) XIV. fejezet 95-98. § tartalmazza.

- 3 év alatti gyermek esetén a kora miatt fennálló különleges ellátás szükségességének tényét,
- külföldi állampolgárságú gyermek esetén Budapest Főváros V. kerületi Gyámhivatalának megkeresését.

A Ket. 72. § (6) bek. szerint az indokolás mellőzhető, ha az késleltetné a döntés meghozatalát és a késelem életveszéllyel vagy súlyos kárral fenyegető helyzet kialakulásához vezethet. Ebben az esetben a döntés meghozatalától számított tíz napon belül meg kell küldeni az indokolást az ügyfél részére. A jogorvoslat igénybevételének határidejét az indokolás kézbesítésének napjától kell számítani.

Az ideiglenes hatályú elhelyezésről haladéktalanul értesíteni kell a gyermek törvényes képviselőjének lakóhelye szerint illetékes városi gyámhivatalt. A határozatot közölni kell a különélő szülővel és a gyermekjogi képviselővel is. A gyermek gondozási helyre viteléről a beutaló szerv gondoskodik.

Fontos változás, hogy 2010. szeptember 30. napjától az ideiglenes hatályú elhelyezésről szóló döntés ellen fellebbezésnek van helye. A fellebbezés benyújtására nyitva álló határidő a kézhezvételtől számított 8 nap. A fellebbezést a szociális és gyámhivatal (ha jegyző, rendőrség, gyámhivatal vagy bv. intézet parancsnoksága volt a beutaló szerv) bírálja el 15 napon belül.

Bármely járási gyámhivatal - a jogszabályi feltételek fennállása esetén - intézkedik a gyermek ideiglenes hatályú elhelyezése iránt, és az erről szóló döntését haladéktalanul közli az illetékes járási gyámhivatallal.

4.3.4. Átmeneti nevelésbe vétel

Az átmeneti nevelésbe vételre optimális esetben a gyermekjóléti alapellátások, illetve a védelembe vétel sikertelensége esetén kerül sor. A járási gyámhivatal a gyermeket átmeneti nevelésbe veszi, ha a gyermek fejlődését a családi környezete veszélyezteti, és veszélyeztetettségét az alapellátás keretében biztosított szolgáltatásokkal, valamint a védelembe vétellel nem lehetett megszüntetni,

illetve attól eredmény nem várható, továbbá, ha a gyermek megfelelő gondozása a családján belül nem biztosítható. Az átmeneti nevelésbe vétellel egyidejűleg a gyámhivatal a gyermeket nevelőszülőnél vagy - ha ez nem lehetséges - gyermekotthonban, illetve fogyatékos vagy pszichiátriai betegek otthonában helyezi el és gyámot (hivatásos gyámot) rendel. A gondozási hely meghatározása területi gyermekvédelmi szakszolgálat javaslata alapján történik. Az otthont nyújtó ellátás keretében a gondozási hely a gyermeknek teljes körű ellátást biztosít. A gyámhivatal évente felülvizsgálja az átmeneti nevelésbe vétel feltételeinek fennállását, a gyakorlatban a családba történő visszahelyezés lehetőségét. A gyámhivatal az átmeneti nevelést kérelemre vagy hivatalból megszüntetheti, ha annak okai már nem állnak fenn.³⁵

4.3.5. Tartós nevelésbe vétel

A tartós nevelésbe vételről a járási gyámhivatal dönt. A gyámhivatal a gyermeket tartós nevelésbe veszi, ha a szülő vagy mindkét szülő felügyeleti jogát a bíróság megszüntette, vagy ha a szülő vagy mindkét szülő elhalálozott, és a gyermeknek nincs felügyeletet gyakorló szülője, illetve ha a gyermek ismeretlen szülőktől származik, feltéve, hogy a gyermek neveléséről kirendelt gyám útján nem lehet gondoskodni.

Továbbá abban az esetben, ha a szülő gyermeke örökbefogadásához az örökbefogadó személyének és természetes személyazonosító adatainak ismerete nélkül tett hozzájáruló nyilatkozatot, feltéve, hogy a gyermek ideiglenes hatállyal nem helyezhető el leendő örökbefogadó szülőnél.³⁶

A tartós nevelésbe vétel megszűnik, ha a szülői felügyeleti jogot a bíróság visszaállította, ha a gyermeket örökbe fogadták, vagy nagykorúvá vált, továbbá ha a gyermek a bíróság gyermek elhelyezési döntését követően más személy gyámsága alá kerül. Abban az esetben is megszünteti a gyámhivatal a fenti hatósági intézkedést, ha a szülő kéri, abban az esetben, ha személye és körülményei alapján alkalmas a gyermek nevelésére, feltéve, ha a gyermeket nem fogadták örökbe.³⁷

³⁵ dr. Filó Erika - dr. Katonáné dr. Pehr Erika: Gyermeki jogok, gyermekvédelem. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2009. 395-397. p.

³⁶ Gyvt. 80. § (1) bekezdés

³⁷ Gyvt. 81. § (1) bekezdés

4.3.6. Nevelési felügyelet elrendelése

Ha az ideiglenes hatállyal elhelyezett, átmeneti vagy tartós nevelésbe vett gyermek egészségi vagy pszichés állapota következtében saját vagy mások életét, egészségét közvetlenül veszélyeztető magatartást tanúsít és ez csak teljes körű ellátásának azonnali, zárt körülmények közötti felügyeletével hárítható el, a speciális gyermekotthon vezetője a gyermeket személyes szabadságában korlátozhatja, amelynek időtartama nem haladhatja meg a két hónapot. Ez a viszonylag újonnan beiktatott hatósági rendelkezés 2006. július 1-jével lépett hatályba.

Ez az eljárás igen kivételes, amelyhez a jogalkotó a következő garanciális elemeket rendeli. A járási gyámhivatalnak a nevelési felügyeletet szükség szerint, de legalább havonta felül kell vizsgálnia. A nevelési felügyelet elrendelése során, illetve felülvizsgálata alkalmával ki kell kérnie a megyei, fővárosi gyermekvédelmi szakértői bizottság véleményét. Az elrendelő, illetve a felülvizsgáló határozat ellen fellebbezésnek helye nincs, azonban a gyámhivatal határozatát annak közlésétől számított három napon belül felülvizsgálat céljából köteles a bíróságnak megküldeni. A bíróság nemperes eljárásban, a határozat megküldésétől számított tizenöt napon belül határoz annak megszüntetéséről, illetve fenntartásáról.³⁸

4.3.7. Utógondozói ellátás elrendelése

Az utógondozás jogintézményét meg kell különböztetni az utógondozási ellátástól.

Az utógondozás az átmeneti vagy tartós nevelés megszűnése után a járási gyámhivatal legalább egy év időtartamra rendeli el, kivéve, ha azt a fiatal felnőtt önmaga kérte. Az intézkedés célja, hogy elősegítse a gyermek, valamint a fiatal felnőtt családjába történő visszailleszkedését.³⁹

³⁸ Gyvt. 81/A-81/C. §

³⁹ Gyvt. 92. §

Az utógondozói ellátást szintén a járási gyámhivatal rendeli el a gyermek, illetve a fiatal felnőtt kérelmére, ha a gyermek, illetve a fiatal felnőtt átmeneti vagy tartós nevelésbe vétele nagykorúvá válásával szűnt meg és

- létfenntartását önállóan biztosítani nem tudja (21. életévig), vagy
- a nappali oktatás munkarendje szerint, vagy felsőfokú iskola nappali tagozatán tanulmányokat folytat (24. életévig), vagy
- szociális bentlakásos intézménybe felvételét várja (24. életévig).⁴⁰

4.4. Személyes gondoskodást nyújtó ellátások

A személyes gondoskodást nyújtó ellátásoknak két típusát különböztetjük meg: a gyermekjóléti alapellátást és a gyermekvédelmi szakellátást.

A Gyvt. 31. § (1) bekezdése értelmében főszabályként a személyes gondoskodás igénybevétele önkéntes, az ellátás igénylő kérelmére történik. Kivételt jelent ezen főszabály alól, ha a gyermek védelme az ellátás önkéntes igénybevételével nem biztosított, a törvény az ellátás kötelező igénybevételét elrendeli.

Az ellátás igénybevételét az alábbi döntések, intézkedések alapozzák meg:

- a helyi önkormányzat képviselő-testületének határozata,
- a települési önkormányzat jegyzőjének vagy a gyámhivatalnak a határozata,
- a települési önkormányzat által fenntartott átmeneti gondozást nyújtó intézmény esetében az intézményvezető intézkedése, ezen túl a fenntartó önkormányzat rendeletében meghatározott körben az intézményvezető intézkedése.

A Gyvt. 34. §-a meghatározza a bentlakásos gyermekintézményben, a helyettes szülőnél és a nevelőszülőnél biztosított személyes gondoskodást nyújtó alapellátásnál és a gyermekvédelmi szakellátásnál a gyermek és szülője vagy más kapcsolattartásra jogosult hozzátartozója közti kapcsolattartás formáit. Mind az alap-, mind a szakellátás során elő kell segíteni, hogy a gyermekkel

⁴⁰ Gyvt. 93. §

a kapcsolattartásra jogosult kapcsolatot tartson fenn, feltéve, hogy nem áll a gyermek vagy a gyermeket nevelő személy sérelmére elkövetett ideiglenes megelőző távoltartás vagy távoltartás, büntetőeljárásban elrendelhető távoltartás kényszerintézkedés hatálya alatt, vagy a gyermek súlyos bántalmazása miatt nem szüneteltették kapcsolattartási jogának gyakorlását. A gyámhivatal a kapcsolattartásról a gyermek vér szerinti családjával, testvéreivel való kapcsolat fenntartása, családba való visszakerülésének elősegítése érdekében dönt, mérlegeli az alap- vagy szakellátás okát, a kapcsolattartásra jogosult magatartását és körülményeit. Ha a gyámhivatal felügyelt kapcsolattartást rendelt el, arra a határozatban meghatározott helyen kerülhet sor. Az átmeneti gondozásban részesülő gyermeket a jogosult a gondozás helyszínén, előzetes egyeztetés vagy házirend szerint látogathatja, a kapcsolattartásról a gyámhivatal kérelemre dönt. Az ideiglenes hatállyal gyermekotthonban vagy nevelőszülőnél elhelyezett, vagy nevelésbe vett gyermek kapcsolattartásáról hivatalból dönt a gyámhivatal, a gyermek legfeljebb két napra történő eltávozásának és annál hosszabb szabadságának engedélyezését a gyámhivatal döntése alapozza meg. A gyermek gyámjának jeleznie kell a gyámhivatal felé, ha a kapcsolattartásra jogosult és a gyermek vagy a gyám között vita keletkezik. Az örökbe fogadhatóvá nyilvánítás szempontjából a levélírás, csomagküldés, telefonhívás továbbra sem tekinthető rendszeres kapcsolattartásnak, valamint a gyámhivatali határozattól jelentősen eltérő, évi egyszer-kétszeri látogatás sem. A Gyvt. 34. § (8) bekezdése értelmében a kapcsolattartásnak azon költségeit, amelyeket a gyermek teljes körű ellátása nem fedez, a kapcsolattartásra jogosult viseli, melyhez a települési önkormányzat rendkívüli gyermekvédelmi támogatás formájában nyújthat segítséget.

4.4.1. Gyermekjóléti alapellátások

A gyermekjóléti alapellátás célja, hogy elősegítse a gyermek testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődését, jólétét, a családban történő nevelését, a veszélyeztetettség megelőzését és a kialakult veszélyeztetettség megszüntetését, valamint a gyermek családjából történő kiemelésének a megelőzését.⁴¹

⁴¹ Gyvt. 38. §

A gyermekjóléti alapellátást az alábbi szolgáltatásokkal biztosítottak: gyermekjóléti szolgáltatás, gyermekek napközbeni ellátása és gyermekek átmeneti gondozása. A Gyvt. 94. §-a értelmében a települési önkormányzat, fővárosban a fővárosi kerületi önkormányzat feladata a gyermekek védelme helyi ellátó rendszerének kiépítése és működtetése, a területén lakó gyermekek ellátásának megszervezése. A települési önkormányzat biztosítja a személyes gondoskodást nyújtó alapellátások keretében a gyermekjóléti szolgáltatást, a gyermekek napközbeni ellátását, a gyermekek átmeneti gondozását, szervezi és közvetíti a máshol igénybe vehető ellátásokhoz való hozzájutást. Az a települési önkormányzat, fővárosban a kerületi önkormányzat, amelynek területén tízezernél több állandó lakos él, bölcsődét, húszezernél több állandó lakos él, az bölcsőde mellett gyermekek átmeneti otthonát, harmincezernél több állandó lakos él, fentiekén túl családok átmeneti otthonát, negyvenezenél több állandó lakos él, előzőeken túl gyermekjóléti központot köteles működtetni. A megyei jogú város lakosságszámtól függetlenül köteles gyermekjóléti központot működtetni.

Gyermekjóléti szolgáltatás - mint a gyermek érdekeit védő speciális személyes szolgáltatás - keretében működtetett gyermek gyermekjóléti szolgálat legfőbb feladatai az alábbiakban összegezhetők:

- folyamatosan figyelemmel kíséri a településen élő gyermekek szociális helyzetét, veszélyeztetettségét,
- meghallgatja a gyermek panaszát, és annak orvoslása érdekében megteszi a szükséges intézkedést,
- elkészíti a védelembe vett gyermek gondozási-nevelési tervét, illetve a települési önkormányzat jegyzőjének megkeresésére a családi pótlék természetbeni formában történő nyújtásához kapcsolódó pénzfelhasználási tervet
- szervezi a - legalább három helyettes szülőt foglalkoztató - helyettes szülői hálózatot, illetve működtetheti azt, vagy önálló helyettes szülőket foglalkoztathat,
- segíti a nevelési-oktatási intézmény gyermekvédelmi feladatának ellátását,
- felkérésre környezettanulmányt készít,
- kezdeményezi a települési önkormányzatnál új ellátások bevezetését.⁴²

⁴² Gyvt. 40. §

Gyermekek napközbeni ellátását lehetőleg a szülő munkarendjéhez igazodva - a gyermekek életkorának megfelelően - különösen bölcsődében, hetes bölcsődében, családi napköziben, családi gyermekfelügyelet vagy házi gyermekfelügyelet keretében, nyári napközis otthonban, valamint óvodában, iskolai napköziben kell megszervezni. A bölcsőde főszabályként a családban nevelkedő 3 éven aluli gyermekek napközbeni ellátását végzi, a családi napközi a gyermek életkorának megfelelő - húsz hetestől tizennégy évesig - nappali felügyeletet, gondozást, gyermeknevelést segítő szolgáltatással segíti a családokat. A családi napköziben legfeljebb hét gyermek gondozható, nevelhető. A családi gyermekfelügyelet biztosító az ellátást saját otthonában nyújtja, ahol két évestől négy éves korig legfeljebb három gyermek gondozható együtt. A házi gyermekfelügyelet szülő vagy más törvényes képviselő otthonában gondozó biztosíthatja, ha a gyermek állandó vagy időszakos ellátása nappali intézményben nem biztosítható (pl. betegség miatt) és a szülő a gyermek napközbeni ellátását nem vagy csak részben tudja megoldani.⁴³ Fentiekén kívül az alternatív napközbeni ellátás további formáit részletesen az NM rendelet 51/A-51/c. §-ai tartalmazzák.

A családban nevelkedő gyermeket, rászorultság esetén, ideiglenes jelleggel a törvényben meghatározott ideig átmeneti gondozásban kell részesíteni, amely során főszabályként teljes ellátásban kell részesíteni. Az átmeneti gondozást helyettes szülő, gyermekek átmeneti otthona, illetve családok átmeneti otthona biztosíthatja.⁴⁴

A helyettes szülő a gyermek átmeneti gondozását saját háztartásában biztosítja, ahol saját gyermekeit is beleszámítva legfeljebb négy gyermek gondozását végezheti. További feltétel, hogy a helyettes szülőnek le kell végeznie a külön jogszabályban meghatározott tanfolyamot.

A gyermeke átmeneti otthonában az a gyermek helyezhető el, aki átmenetileg ellátás és felügyelet nélkül marad, vagy elhelyezés hiányában ezek nélkül maradna, valamint akinek ellátása a család életvezetési nehézségei miatt veszélyeztetett. Az ellátás során a gyermek részére az intézmény teljes körű ellátást biztosít.⁴⁵

⁴³ Gyvt. 41-44/A. §

⁴⁴ Gyvt. 49. §

⁴⁵ Gyvt. 50. §

A családok átmeneti otthonában az otthontalanná vált szülő kérelmére a családok átmeneti otthonában együttesen helyezhető el a gyermek és szülője, valamint legfeljebb 21. életévének betöltéséig a gyermek nagykorú testvére, ha az elhelyezés hiányában lakhatásuk nem lenne biztosított, és a gyermeket emiatt el kellene választani szülőjétől, családjától. 2011. január 1-i követő jogszabály módosítást követően ebben az ellátási formában a válsághelyzetben lévő vagy bántalmazott várandós anya élettársát is befogadhatja az otthon. A módosítás indoka, hogy az apa így nem idegenkedik el születendő gyermekétől és a közös lakhatási megoldás keresésére is nagyobb esély kínálkozik.⁴⁶

2013. január 1-jétől új ellátási formával bővült az alapellátások köre. A Biztos Kezdet Gyerekház célja a szocio-kulturális hátrányokkal küzdő, elsősorban a hátrányos helyzetű, vagy halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek egészséges fejlődésének biztosítását támogató, fejlődési lemaradását kompenzáló, a szülői kompetenciákat erősítő, a szülő és különösen az óvodáskort még el nem ért gyermek számára együttesen biztosított társadalmi felzárkózást segítő prevenciós szolgáltatás biztosítása. A Gyerekház a gyermek és család sikeres társadalmi integrációja érdekében együttműködik különösen a gyermekjóléti szolgálattal, a védőnői szolgálattal, az óvodával, egyéb gyermekintézménnyel, valamint szükség esetén a jelzőrendszer egyéb tagjaival. A Gyerekházra a Gyvt. gyermekjóléti alapellátásokra vonatkozó rendelkezéseit nem kell alkalmazni.⁴⁷

4.4.2. Gyermekvédelmi szakellátás

A Gyvt. 52. §-a értelmében a gyermekvédelmi szakellátás célja, hogy az ideiglenes hatállyal elhelyezett, az átmeneti és a tartós nevelésbe vett gyermek otthont nyújtó ellátását, a fiatal felnőtt további utógondozói ellátását, valamint a szakellátást más okból igénylő gyermek teljes körű ellátását biztosítsa. A megyei, a fővárosi és - a települési önkormányzat feladatain túl - a megyei jogú városi önkormányzat az e törvényben foglaltak szerint biztosítja az otthont nyújtó ellátást és az utógondozói ellátást, a megyei, a fővárosi önkormányzat a területi gyermekvédelmi szakszolgáltatást.

⁴⁶ Gyvt. 51. §

⁴⁷ Gyvt. 38/A. §

Otthont nyújtó ellátás keretében kell biztosítani az ideiglenes hatállyal elhelyezett, az átmeneti nevelt és a tartós nevelt gyermek számára a teljes körű ellátást, családi környezetébe való visszahelyezést elősegítő családgondozást - vagy ha ez nem lehetséges az örökbefogadás előkészítését-, illetve a visszailleszkedéshez szükséges utógondozást. ⁴⁸Az otthont nyújtó ellátást biztosíthatja a nevelőszülő - „hagyományos”, illetve hivatásos (ezen belül megkülönböztetjük a speciális és a különleges nevelőszülőt is⁴⁹) -, valamint a gyermekotthon. A nevelőszülő - saját gyermekeit is beszámítva - legfeljebb négy gyermek és fiatal felnőtt együttes ellátását biztosíthatja. A hivatásos nevelőszülő, ide nem értve a speciális és különleges hivatásos nevelőszülőt - saját gyermekeit is beszámítva - legalább három, legfeljebb hét gyermek és fiatal felnőtt együttes ellátását biztosíthatja.⁵⁰ A gyermekotthon legalább 12, de legfeljebb 48 - önálló lakóegységben elhelyezett - gyermek otthont nyújtó ellátását biztosítja. A gyermekotthon speciálisabb formája a lakásotthon, amely még inkább családi körülményeket teremt. A jogszabályi definíció szerint a lakásotthon olyan gyermekotthon, amely legfeljebb 12 gyermek otthont nyújtó ellátását biztosítja önálló lakásban vagy családi házban, családi körülmények között.⁵¹

A korábban ismertetett eljárás során a gyámhivatal elrendelheti a fiatal felnőtt utógondozói ellátás, melynek keretében teljes körű ellátást, illetve utógondozást, személyre szóló segítségnyújtást és tanácsadást kell biztosítani. Ezen ellátási forma megvalósulhat gyermekotthoni, illetve lakásotthoni körülmények között, azonban egyre népszerűbbek az úgynevezett külső férőhelyek, amelyek elsősorban albérletekben biztosítják az önálló életkezdés támogatását, elősegítését.

Gyermekvédelmi szakszolgáltatás feladata az átmeneti és tartós nevelésbe vétel iránti eljárás során, valamint az ideiglenes hatályú elhelyezést követően a gyermek gondozási helye meghatározása érdekében a gyermek személyiségvizsgálata, a gyermekre vonatkozó szakvélemény és elhelyezési javaslat elkészítése a gyámhivatal megkeresésére, a gyermek egyéni elhelyezési

⁴⁸ Gyvt. 53. §

⁴⁹ Speciális hivatásos nevelőszülő az a hivatásos nevelőszülő, aki a képesítési előírásoknak megfelel, és alkalmas a nála elhelyezett súlyos pszichés vagy disszociális tüneteket mutató, illetve pszichoaktív szerekkel küzdő, speciális ellátást igénylő gyermek kiegyensúlyozott nevelésének biztosítására és családjába történő visszakerülésének elősegítésére. Különleges hivatásos nevelőszülő az a legalább három gyermeket ellátó hivatásos nevelőszülő, aki a képesítési előírásoknak megfelel, és alkalmas a nála elhelyezett tartósan beteg, fogyatékos, illetve három év alatti különleges ellátást igénylő gyermek kiegyensúlyozott nevelésének biztosítására és családjába történő visszakerülésének elősegítésére. (Gyvt. 54. § (4) bek.)

⁵⁰ Gyvt. 54. §

⁵¹ Gyvt. 57. §

tervének elkészítéséről való gondoskodás a gyámhivatal megkeresésére, továbbá az ideiglenes hatállyal elhelyezett gyermeket is befogadó önkormányzat által működtetett, illetve fenntartott nevelőszülő és gyermekotthon kijelölése. (Gyvt. 60. §) Továbbá feladatai között szerepel a gyermek külön jogszabály szerinti titkos vagy nyílt örökbefogadásának előkészítése, az átmeneti és a tartós nevelésbe vett gyermek örökbefogadhatóvá nyilvánításának és örökbefogadásának előkészítése, nyílt örökbefogadás esetében a vér szerinti szülő és az örökbe fogadni szándékozó személy kapcsolatfelvételének előkészítése. Ezen kívül a szakszolgálat szaktanácsadói, szolgáltatási, szervezési, tanácsadói és gondozási feladatokat végez, eseti gondnoki, vagyonkezelő gondnoki, hivatásos gyámi hálózatot, valamint gyermekvédelmi szakértői bizottságot működtet.⁵²

4.4.2.1. Változások a gyermekvédelmi szakellátás rendszerében

A megyei önkormányzatok konszolidációjáról, a megyei önkormányzati intézmények és a Fővárosi Önkormányzat egyes egészségügyi intézményeinek átvételéről szóló 2011. évi CLIV. törvény alapján a megyei önkormányzati fenntartásban lévő szakosított szociális és gyermekvédelmi szakellátási intézmények 2012. január 1-jével állami fenntartásba kerültek. Ezen intézmények fenntartója a valamennyi megyében létrehozott Megyei Intézményfenntartó Központ lett.

A 2012. évi CXCV. törvény egyes szakosított szociális és gyermekvédelmi szakellátási intézmények állami átvételéről és egyes törvények módosításáról rendezi a Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság (a továbbiakban: SZGYF) által fenntartott intézmények működési engedélyezésének hatásköri és illetékességi kérdéseit, rendelkezik továbbá az intézmények átvételéből adódó működési engedély módosítási kötelezettségre vonatkozó átmeneti szabályokról. A jogszabály szabályozza a szakmai programok véleményezésében és az egyházi és nem állami fenntartású gyermekvédelmi szakellátást nyújtó intézmények működést engedélyező szerv általi ellenőrzéseiben az SZGYF feladatait.

⁵² Gyvt. 60-66. §

A gyermekjóléti és gyermekvédelmi szolgáltató tevékenység engedélyezéséről, valamint a gyermekjóléti és gyermekvédelmi vállalkozói engedélyről szóló 259\2002. (XII. 18.) Kormányrendelet (a továbbiakban: Gymr.) is módosult az állami átvétellel összefüggésben. A működési engedéllyel és az ellenőrzéssel kapcsolatos ügyekben első fokon egyházi, nem állami fenntartású, egy megyére vagy a fővárosra megkötött ellátási szerződés alapján működtetett nevelőszülői hálózat, külső férőhelyen biztosított utógondozói ellátás esetén az ellátási szerződéssel érintett megye szerint illetékes szociális és gyámhivatal, illetve a fővárosra megkötött ellátási szerződés esetén a Fővárosi Szociális és Gyámhivatal jár el. A szakmai programot az SZGYF a kirendeléstől számított harminc napon belül - az általa fenntartott szolgáltatók (intézmények, hálózatok) kivételével - szakértőként véleményezi. A működést engedélyező szerv a határidőt - a Főigazgatóságnak a határidő letelte előtt benyújtott indokolt kérelmére - egy alkalommal, legfeljebb tizenöt nappal meghosszabbíthatja. A működési engedély módosítására a működési engedély kiadására vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni azzal, hogy a szakmai program véleményezésére az SZGYF-et akkor kell szakértőként kirendelni, ha a módosítás új szolgáltató tevékenység engedélyeztetésére irányul, és az SZGYF nem vesz részt ügyfélként az eljárásban.

Amennyiben a szociális és gyámhivatal gyermekek átmeneti gondozásának, otthont nyújtó ellátásnak, illetve utógondozói ellátásnak a működési engedélyét vonja vissza, vagy ilyen szolgáltató tevékenységet végeznek működési engedély nélkül, az ellátás ideiglenes megszervezése érdekében - a szociális és gyámhivatal megkeresése alapján - a gondozási hely szerint illetékes megyei kirendeltség haladéktalanul intézkedik. A gyermek további ellátásáról az arra köteles helyi önkormányzat, illetve az SZGYF hatvan napon belül gondoskodik.

Az átvételről szóló törvény szerint átvett, 2012. december 31-én a települési önkormányzat által fenntartott, valamint a törvény alapján állami tulajdonba került, 2012. december 31-én a kijelölt szerv által fenntartott szociális és gyermekvédelmi intézmények működési engedélyét a működést engedélyező szerv 2013. március 31-éig, 2013. január 1-jei hatállyal hivatalból módosítja. Ennek keretében a 2012. december 31-én határozott idejű vagy ideiglenes működési engedéllyel

rendelkező intézmények működési engedélyeit a feltételek vizsgálata nélkül 2013. december 31-ig meghosszabbítja.⁵³

5. Gyámügyi igazgatás

A gyermekvédelem részben állami, illetve önkormányzati feladat, a gyámügyi feladatok ellátása és irányítása, továbbá a gyermekvédelmet biztosító ellátórendszer működésének ellenőrzése, kizárólag állami feladat, amelyeket a gyámügyi igazgatás szervei látnak el.⁵⁴

Az állam gyámügyi igazgatási szervei a járási gyámhivatal, valamint a megyei kormányhivatalok szakigazgatási szerveként működő szociális és gyámhivatal.⁵⁵

A gyermekvédelmi gondoskodás keretébe tartozó eljárásokban a közigazgatási hatósági eljárás általános szabályairól szóló törvényben foglaltak vizsgálata nélkül ügyfélnek minősül, amennyiben a gyámhatóság a feladatkörébe tartozó döntést hoz a gyermekjóléti szolgálat vezetője, a területi gyermekvédelmi szakszolgálat vezetője, a gyermekotthon vezetője, a gyámként kirendelt nevelőszülő; az általa kezdeményezett eljárásokban a gyermekjogi képviselő.⁵⁶

A szülői felügyelet és a kapcsolattartási ügyek csoportján belül megkülönböztetjük a szülői felügyeleti jog gyakorlásával kapcsolatos ügyeket, a gyermek családi és utónevének megállapítását, a szülői ház elhagyását, a gyermek végleges külföldre távozását, az életpálya kijelölését, a szülők vagyonkezelését, a törvényes képviseletet és a gyámnevezés és a gyámságból való kizárást.⁵⁷

A kapcsolattartási ügyek kiemelt célja, hogy a gyermek és a kapcsolattartásra jogosult személyek közötti családi kapcsolatot fenntartsa, továbbá a kapcsolattartásra jogosult szülő a gyermek nevelését, fejlődését folyamatosan figyelemmel kíséresse, tőle telhetően segítse. A kapcsolattartás formái a folyamatos és az időszakos kapcsolattartás. A gyermekkel való kapcsolattartásra mind a

⁵³ A gyermekjóléti és gyermekvédelmi szolgáltató tevékenység engedélyezéséről, valamint a gyermekjóléti és gyermekvédelmi vállalkozói engedélyről szóló 259/2002. (XII.18.) Korm. Rendelet 19/D. §

⁵⁴ Veresné Dr. Jakab Zsuzsanna, 2008, 264. p.

⁵⁵ Gyár. 4. §, 13/C. §

⁵⁶ Gyer. 7/A. §

⁵⁷ Gyer. Második rész Szülői felügyelet és kapcsolattartás 3. fejezet

szülő, mind a nagyszülő, mind a nagykorú testvér, továbbá - ha a szülő és a nagyszülő nem él, illetőleg a kapcsolattartásban tartósan akadályozva van, vagy kapcsolattartási jogát önhibájából nem gyakorolja - a gyermek szülőjének testvére, valamint szülőjének házastársa is jogosult.⁵⁸

Ha a szülők, illetve a 28. § (1) bekezdése szerinti jogosultak a kapcsolattartás módjában vagy idejében nem tudnak egyezsége jutni, a gyámhivatal felhívja a feleket a gyermekvédelmi közvetítői (mediációs) eljárás igénybevételének a lehetőségére.

Az átmeneti gondozásban részesülő, az ideiglenes hatállyal nevelőszülőnél vagy gyermekotthonban elhelyezett, valamint az átmeneti vagy tartós nevelésbe vett gyermekkel való kapcsolattartásának szabályozása során figyelemmel kell lenni a gyermek családi kapcsolatainak ápolásához való jogára, a gyermek véleményére, mindenekfelett álló érdekére, a gyermekjóléti alapellátás, gyermekvédelmi szakellátás igénybevételének okára, a kapcsolattartásra jogosult magatartására, körülményeire.⁵⁹ A gyámhivatal, illetőleg a bíróság a már megállapított kapcsolattartási jogot a gyermek érdekében - kérelemre - korlátozza, ha a jogosított a jogával a gyermek vagy a gyermeket nevelő személy sérelmére visszaél. Visszaélésnek minősül az is, ha a jogosult nem a szabályozásnak megfelelően él kapcsolattartási jogával, illetve ha ezen kötelezettségének önhibájából 6 hónapig nem tesz eleget. A gyámhivatal, illetőleg a bíróság - kérelemre - meghatározott időre a kapcsolattartási jog szüneteltetését rendeli el, ha a jogosított a jogával a gyermek vagy a gyermeket nevelő személy sérelmére súlyosan visszaél. A szünetelés leghosszabb időtartama 6 hónap, különösen súlyos visszaélés esetén 1 év. A gyámhivatal, illetőleg a bíróság a határozatában megállapított kapcsolattartási jogot - kérelemre - megvonja, ha a jogosított a jogával a gyermek vagy a gyermeket nevelő személy sérelmére súlyosan visszaél, és e magatartásával a gyermek nevelését és fejlődését súlyosan veszélyeztette. A körülmények lényeges megváltozása során a kapcsolattartás újr szabályozásának van helye.⁶⁰

A gyámügyek következő csoportját a házasságkötés, örökbefogadás, családi jogállás rendezése ügyek alkotják.

⁵⁸ Gyer. 27. §

⁵⁹ Gyer. 30/E-30/I. §

⁶⁰ Gyer. 31. §

A 16. évét betöltött házasuló a házasságkötés engedélyezése iránti kérelmet a gyámhivatalnál vagy az anyakönyvvezetőnél személyesen terjesztheti elő. Gyámhivatal a házasságkötésre vonatkozó előzetes engedélyt akkor adja meg, ha a házasságkötés a kiskorú gyermek érdekét szolgálja, az engedély megadása iránti kérelmet a kiskorú gyermek szabad akaratából, befolyástól mentesen nyújtotta be, továbbá a házasságkötéshez szükséges előzetes engedély megadása iránti kérelemhez csatolni kell a háziorvos arra vonatkozó igazolását, hogy a kiskorú gyermek a házasságkötéshez szükséges testi és értelmi fejlettséggel rendelkezik és a házasulandó felek jövedelemigazolását, amelyből megállapítható, hogy a 16. életévet betöltött házasuló, illetve a meglévő vagy a 18. életévének elérése előtt születendő gyermekének megélhetése és lakhatása a házasságkötés után biztosítva van, valamint a családvédelmi szolgálat tanácsadásán való részvételt tanúsító igazolást.⁶¹

Az örökbefogadhatónak nyilvánítás iránti eljárás az átmeneti nevelésbe vett gyermek gyámjának kérelmére vagy hivatalból indul. A hivatalbóli eljárást a gyermekvédelmi szakszolgálat, a gyermekotthon, a nevelőszülői hálózat működtetője vagy a gyermekjogi képviselő is kezdeményezheti. Az örökbefogadhatónak nyilvánítás kérdésében a megyeszékhelyen működő járási gyámhivatal, a fővárosban a fővárosi kormányhivatal V. kerületi járási gyámhivatala - ha a szülői felügyeleti jog megszüntetése érdekében pert nem kezdeményez - soron kívül jár el.⁶²

Az örökbefogadás előtti eljárás lefolytatásának célja annak megállapítása, hogy az örökbefogadó személyisége és körülményei alapján alkalmas-e gyermek örökbefogadására.⁶³

Az örökbefogadás engedélyezése iránti eljárás az örökbefogadni szándékozó személy és a gyermek, illetve törvényes képviselője egyetértő, kölcsönös kérelmére indul. A gyermekvédelmi gondoskodás alatt álló gyermeket, kivéve, ha törvényes képviselőjét hivatásos gyám látja el, az örökbefogadási eljárás alatt eseti gondnok képviseli, aki jogosult a gyermek nevében az örökbefogadás engedélyezése iránti kérelem benyújtására. Az eseti gondnok kirendeléséről az örökbefogadási eljárást lefolytató kijelölt gyámhivatal hivatalból rendelkezik, az örökbefogadni

⁶¹ Gyer. 34. §

⁶² Gyer. 37. §

⁶³ Gyer. 38. §

szándékozó személynek az örökbefogadás engedélyezése iránti kérelme előterjesztését követően. A kijelölt gyámhivatal a szükséges iratok, a jogszabályban előírt meghallgatásokat követően, illetve az örökbefogadni szándékozó személy és a gyermek szülőjének - gyermekvédelmi gondoskodás alatt álló gyermek esetén a gyermekvédelmi szakszolgálat javaslata és az eseti gondnok - kérelme alapján tizenöt napon belül dönt a kötelező gondozásba történő kihelyezésről. A kijelölt gyámhivatal a kötelező gondozásba történő kihelyezést elrendelő határozatában a gondozási idő számításánál figyelembe veszi a tényleges gondozás kezdő időpontját. A jogszabály speciális rendelkezéseket tartalmaz a külföldi állampolgárságú örökbefogadó személy, illetve a külföldi állampolgárságú gyermek örökbefogadása vonatkozásában.⁶⁴

Az örökbefogadott származásával kapcsolatos tények megismerésére irányuló kérelem esetén a gyámhivatal a vér szerinti szülő, illetve a testvér, féltestvér meghallgatása nélkül tájékoztatja a kérelmezőt arról, hogy örökbe fogadták-e, él-e a vér szerinti szülője, és a felderíthető adatok szerint van-e testvére, féltestvére. A tájékoztatás megadásához a gyámhivatal szükség esetén megkeresi az örökbefogadásban közreműködő területi gyermekvédelmi szakszolgálatot és az örökbefogadást engedélyező gyámhivatalt.⁶⁵

A gyermek családi jogállásával kapcsolatos ügyekben ha az anyakönyvvezető apa adatai nélkül anyakönyvezett gyermek születéséről küld értesítést, az anyát tájékoztatni kell arról, hogy apai elismerő nyilatkozat felvételére a Gyár. 22. §-a (2) bekezdés b) pontja alapján bármely gyámhivatal illetékes. Az anya - gyermeke családi jogállásának rendezése érdekében történő - meghallgatásakor jegyzőkönyvbe kell foglalni mindazokat az adatokat, amelyek a későbbiekben az apaság megállapítása iránti per megindításához, vagy a képzelt személy apaként történő bejegyzéséhez szükségesek. Az apaként megnevezett férfit a gyámhivatal meghallgatja és, ha az apaság tényét nem vitatja, felhívja őt az apai elismerő nyilatkozat megtételére, majd nyilatkozatát jegyzőkönyvben rögzíti. A teljes hatályú apai elismerő nyilatkozatot a gyermek születése után vagy azt megelőzően - a fogamzási idő kezdetétől - személyesen lehet megtenni. Az elismerésről készített jegyzőkönyvnek tartalmaznia kell mindazokat az adatokat, amelyekből

⁶⁴ Gyer. 40-52/A. §

⁶⁵ Gyer. 53.§

megállapítható, hogy a férfi a gyermeket a Csjt. 37. §-ának (2) bekezdésében meghatározottak szerint teljes hatályú nyilatkozattal a magáénak ismerte el. A gyámhivatal jegyzőkönyvbe foglalja továbbá az anya, a 14. évét betöltött gyermek és a törvényes képviselő hozzájáruló nyilatkozatát, valamint a gyermek családi nevére vonatkozó bejelentést.⁶⁶

A Gyer. XVII. Fejezete foglalkozik a gyámság és gondnokság témakörével

5.1. A legfontosabb jogszabályi változások 2013-tól

Az egyes szakosított szociális és gyermekvédelmi szakellátási intézmények állami átvételének részletes szabályairól és egyes kormányrendeletek módosításáról szóló 349/2012. (XII.12.) Kormányrendelet 2013. január 1. napjától módosította a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról szóló 149/1997. (IX.10.) Korm. rendeletet (továbbiakban: Gyer.) és a gyermekvédelmi és gyámügyi feladat- és hatáskörök ellátásáról, valamint a gyámhatóság szervezetéről és illetékességéről szóló 331/2006. (XII. 23.) Korm. rendeletet (a továbbiakban: Gyár.) az örökbefogadással összefüggésben a származás megismerésére vonatkozó eljárási szabályok tekintetében, valamint a gondozási díj tekintetében.

A legfontosabb változások az **örökbefogadás/származás megismerése** tekintetében az alábbiak:

2013. január 1. napjától a származás megismerésére vonatkozó hatáskör gyakorlására az örökbefogadott lakóhely szerinti megyeszékhely járási gyámhivatala illetékes.⁶⁷

A kérelmet személyesen lehet előterjeszteni a kijelölt járási gyámhivatalnál, melyről a kijelölt gyámhivatalnak jegyzőkönyvet kell felvennie, illetve e gyámhivatalnak a kérelmezőt tájékoztatnia kell a kérhető adatok köréről. Ha az ügyfél a kérelmet írásban nyújtja be kérelmét, a kijelölt gyámhivatalnak tájékoztatnia kell az ügyfelet a kérelem személyes előterjesztésének szükségességéről és a kérhető adatok köréről.

⁶⁶ Gyer. 54-61. §

⁶⁷ Gyár. 22. § (15) bek.

A Gyer. módosítása⁶⁸ a kérhető adatok körét három csoportba sorolja, és a kért adatoktól függően szabályozza az eljárást (meghallgatandó személyek köre, megkeresések, törvényes képviselő hozzájárulása, stb.).

- Kérhető adat csak arról a tényről, hogy a kérelmező ügyfelet örökbe fogadták-e, él-e vérszerinti szülője, illetve hogy van-e testvére, féltestvére;
- Kérhető adat az örökbefogadott gyermek vérszerinti szülőjének, testvérének, féltestvérének természetes személyazonosító adatára, a lakóhelyére vonatkozóan;
- Kérhető adat a vérszerinti szülő egészségügyi adatairól.

A legfontosabb változások a **gondozási díj** tekintetében az alábbiak:

2013. január 1. napjától a megyei intézményfenntartó központok fenntartásában lévő gyermekvédelmi szakellátást nyújtó intézmények fenntartását a Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság (1132 Budapest, Visegrádi u. 49.) veszi át. A Főigazgatóság feladat-és hatáskörét, jogállását a Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóságról szóló 316/2012. (XI. 13.) Korm. rendelet határozza meg.

A nevelésbe vett gyermek szülője részére megállapított gondozási díjat - függetlenül a gyermek gondozási helyének fenntartójától - a Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság számlájára kell befizetni, a 2013. január 1. napját követően meghozott határozatoknak ezt kell tartalmaznia, a határozatot pedig a Főigazgatóságnak meg kell küldeni.⁶⁹

A befizetéseket és hátralékokat a Főigazgatóság tartja nyilván, utóbbiról félévente tájékoztatja a kötelezett lakóhelye vagy ennek hiányában tartózkodási helye szerint illetékes gyámhivatalt és jegyzőt.

A Gyvt. 154. § (4) bekezdése értelmében a gondozásdíj-hátralék adók módjára történő behajtásáról - az állami fenntartó megkeresésére - a kötelezett lakóhelye szerinti települési önkormányzat jegyzője adóügyi hatáskörében gondoskodik.

⁶⁸ Gyer. 53. §-53/C. §

⁶⁹ Gyer. 117. § (1) bek.

A Gyer. 177. §-a kötelezően írja elő, hogy a városi gyámhivataloknak 2013. április 30. napjáig felül kell vizsgálniuk a 2012. december 31. napjáig megállapított gondozási díjakat.

A járási (fővárosi kerületi) hivatalok által megállapítandó szociális és gyermekvédelmi pénzbeli ellátásokkal összefüggő egyes jogszabályok módosításáról szóló 352/2012. (XII.13.) Korm. rendelet is módosította a Gyer.-t.

A módosítás a megelőlegezett gyermektartásdíj, illetve az otthonteremtési támogatásfolyósításával, valamint a járási gyámhivatal havi, fővárosi, megyei kormányhivatal felé történő értesítési kötelezettségével függ össze.

A Gyer. 73. § (29 bekezdése értelmében a gyámhivatalnak a gyermektartásdíj megelőlegezéséről hozott határozatát közölnie kell a fővárosi, megyei kormányhivatallal, mint folyósító szervvel.

Ezen kívül a Gyer. 76. § (1) bekezdése szerint, minden hónap 10. napjáig - az előző hónap utolsó napján fennálló állapot szerint - értesíteni kell a kormányhivatalt, mint folyósító szervet a jogosultak folyósításhoz szükséges adatairól és a kifizetés havi összegéről.

A Gyer. 178. §-ában foglalt átmeneti rendelkezés szerint a 2012. december hónapra járó, 2013. január hónapban esedékes megelőlegezett gyermektartásdíj kifizetéséről a városi gyámhivatal székhelye szerinti jegyzőnek kell gondoskodnia.

A Gyer. 81. §-a szerint az otthonteremtési támogatás kifizetéséről is a kormányhivatal gondoskodik, ehhez is minden hónap 10-éig - az előző hónap utolsó napján fennálló állapot szerint - a járási gyámhivatalnak kell értesítenie a kormányhivatal pénzügyi főosztályát. A jogosultak folyósításhoz szükséges adatait és a kifizetés havi összegét kell tartalmaznia az értesítésnek.

A Gyer. 178. §-ában foglalt átmeneti rendelkezés szerint a 2012. december 10. napjáig a városi gyámhivatal székhelye szerinti jegyző által megigényelt otthonteremtési támogatás kifizetéséről a jegyzőnek kell gondoskodnia.

A fővárosi és megyei kormányhivatalok működésével összefüggő törvények, valamint a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvény és egyes kapcsolódó törvények módosításáról szóló 2012. évi CCX. törvény módosította a Ket.-et.

A főbb változások az alábbiak:

- Alapelvként jelenik meg a kiskorú érdekeinek figyelembe vétele a Ket. alkalmazása során, illetve a cselekvőképtelen, korlátozottan cselekvőképes személy tájékoztatására vonatkozó rendelkezések (megfelelő légkör, korára, egészségi állapotára, értelmi szintjére tekintettel kell a tájékoztatást megadni). (Ket. 1. § (2a) bek.)
- Eljárási képességre vonatkozó rendelkezések kiegészültek azzal, hogy az eljárási képesség hiánya esetén a hatóság az ügygondnok kirendelését a vonatkozó iratok csatolásával kéri, vagy ha ezt törvény vagy kormányrendelet lehetővé teszi, maga gondoskodik az ügygondnok kirendeléséről. (Ket. 5. § (1a) bek.) Ugyanezek a szabályok érvényesek az ismeretlen helyen tartózkodó, illetve ügyben eljárni nem tudó, törvényes képviselővel nem rendelkező természetes személy ügyfél részére történő ügygondnok rendelésre is. (Ket. 40. § (5) bek.)
- A kormányablak közreműködő hatóságnak minősül, a közreműködő hatóságnál benyújtott kérelmet öt napon belül (korábban tíz nap) kell továbbítani a hatáskörrel, illetékességgel rendelkező hatósághoz. (Ket. 38/A. § (1)-(2) bek.)
- A hatóság kérelem hiányában is dönthet a cselekvőképtelen, korlátozottan cselekvőképes személy adatainak zártan kezeléséről (Ket. 39/A. § (1a) bek.), illetve érdekükben az iratbetekintési jog korlátozásáról (Ket. 69. § (2a) bek.)

Az alábbiak szerint változnak a cselekvőképtelen, korlátozottan cselekvőképes ügyfél meghallgatására vonatkozó szabályok:

Ket. 51. § (2a) Ha az ügyfél cselekvőképtelen, személyes nyilatkozattételre csak akkor hívható fel, ha a nyilatkozatától várható bizonyíték más módon nem pótolható és ehhez a törvényes képviselője hozzájárul. A cselekvőképtelen személyt indokolt esetben a lakcímén kell meghallgatni.

Ket. 51. § (2b) Ha jogszabály másként nem rendelkezik, az, aki korlátozottan cselekvőképés vagy szellemi, valamint egyéb állapota miatt korlátozottan képes megítélni a nyilatkozattétel jelentőségét, nyilatkozattételre csak akkor hívható fel, ha nyilatkozatot kíván tenni és a törvényes képviselője ehhez hozzájárul.

Ket. 51. § (2c) A nyilatkozat megtételére cselekvőképtelen vagy korlátozottan cselekvőképés ügyfél esetén csak a törvényes képviselő jelenlétében kerülhet sor. Írásbeli nyilatkozat esetén a törvényes képviselő a nyilatkozatot aláírja.

Ket. 51. § (2d) Ha az ügyfél és törvényes képviselője között érdekellentét van, a törvényes képviselőnek a (2a)-(2c) bekezdésben meghatározott jogait a gyámhatóság gyakorolja. Ha az ügyfél a törvényes képviselőjével szemben terjeszt elő kérelmet, az érdekellentét fennállását meg kell állapítani. A gyámhatóság a cselekvőképtelen vagy korlátozottan cselekvőképés személyt törvényes képviselője jelenléte nélkül is meghallgathatja, ha az a cselekvőképtelen vagy korlátozottan cselekvőképés személy érdekében áll.”

Hasonlóan változnak a cselekvőképtelen, korlátozottan cselekvőképés tanú meghallgatására vonatkozó szabályok is. (Ket. 53. § (4a)-(4d) bek., (5) bek.)

- Cselekvőképtelen vagy korlátozottan cselekvőképés személy tárgyaláson történő meghallgatására csak abban az esetben kerülhet sor, ha az eljárásban részt vevő más személyekkel történő együttes meghallgatása érdekeit nem sérti. (Ket. 62. § (2) bek.)
- Törvény a fellebbezés benyújtásához indokolási kötelezettséget írhat elő. Törvény azt is előírhatja, hogy fellebbezni csak a megtámadott döntésre vonatkozóan, tartalmilag közvetlenül összefüggő okból, illetve csak a döntésből adódó jog- vagy érdeksérelemre hivatkozva lehet (Ket. 98. § (1a) bek.). Ennek megsértésével benyújtott fellebbezést az elsőfokú hatóság érdemi vizsgálat nélkül elutasítja (Ket. 102. (3) bek. d) pontja), mely döntés ellen fellebbezésnek helye nincs, bírósági felülvizsgálata kérhető (Ket. 100. § (1) bek. h) pontja, Ket. 100. § (2) bek.)

A fenti felsorolásban szereplő módosítások 2013. február 1. napjától lépnek hatályba, a hatálybalépést követően indult ügyekben és megismételt eljárásokban kell alkalmazni.

A Ket. módosítással összefüggésben az egyes kormányrendeleteknek a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvénnyel összefüggő módosításáról szóló 402/2012. (XII. 28.) Korm. rendelet módosította Gyer. ügygondnok kirendelésre vonatkozó 134. § (4) bekezdését. Ez alapján az ügygondnok kirendelésére nyitva álló ügyintézési határidő 15 napra csökken 2013. február 1-jétől.

6. Összegzés

Tanulmányomban a kezdetén, kiindulópontként a gyermeki jogok deklarációjának történetét, a gyermeki jogok érvényre jutásának történeti áttekintését vázoltam fel. Mind a nemzetközi, mind a hazai jogrendszerben hosszú idő telt el mindaddig, amíg a gyermeki jogok érvényre juttatása, tiszteletben tartása és védelme egyetemessé vált, amely fejlődési folyamatban kiemelt szerep jutott a New Yorkban, 1989. november 20-án az ENSZ által elfogadott gyermekjogi egyezménynek. Ez az egyezmény hazánk jogalkotására is döntő hatással volt, hiszen gyermekvédelmi törvényünk 1997-ben ezen egyezmény szellemiségében született meg.

A gyermekvédelem és a gyermekvédelmi, gyámügyi igazgatás egy olyan egymásra épülő, komplex terület, amelynek elemei horizontálisan és vertikálisan is egymásra, illetve egymás mellé épülnek, különválasztva a szolgáltatást és a hatósági munkát, valamint az alapellátás és a szakellátás rendszerét. Azonban a gyermekvédelem rendszerét csakis egységként lehet értelmezni, hiszen az egyes ellátási formák szorosan egymásra épülnek.

A gyermekvédelem a pénzbeli és természetbeni ellátásokon, valamint a gyermekjóléti alapellátásokon keresztül a gyermekek családban történő nevelkedését segíti elő, továbbá megelőzni, illetve kezelni kívánja a kialakult veszélyeztetettséget, a családban keletkezett problémákat. Másrészt a gyermekvédelmi szakellátáson keresztül a valamilyen okból családban nem nevelhető gyermekek számára nyújt családpótló ellátást nevelőszülőnél, illetve gyermekotthonban.

Felhasznált irodalomjegyzék

- dr. Filó Erika - dr. Katonáné dr. Pehr Erika 2009: Gyermeki jogok, gyermekvédelem. Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó. 21-75. p., 363-408. p.
- dr. Kovács Orsolya Ágota (szerk.) 2010: Gyermekjogi projekt. Budapest, Országgyűlési Biztos Hivatala. 20-39 p.
- dr. Kőrös András (szerk.) 1997: A családjog kézikönyve. Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó. 110-167 p.
- dr. Lantai Csilla - dr. Mattenheim Gréta: Tansegédlet a Ket.-novellából eredő jogszabály-módosításokhoz a gyermekvédelmi és gyámügyi igazgatás területén.
- Sári János 2005: Alapjogok. Budapest, Osiris Kiadó.
- Szakigazgatási ismeretek 2011
- http://jogikar.uni-miskolc.hu/kozigazgatasi_jogi_tanszek_tansegedletek 146-196. p.
- Veresné Dr. Jakab Zsuzsanna: Gyermekvédelem és gyámügyi igazgatás. In: Dr. Nyitrai Péter (szerk.) 2008: Közigazgatási jog 3. Különös rész. Miskolc, Z-Press Kiadó. 239-282. p.

Felhasznált jogszabályok jegyzéke

A közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvény

A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. Törvény

A Gyermekek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről szóló 1991. évi LXIV. Törvény

A megyei önkormányzatok konszolidációjáról, a megyei önkormányzati intézmények és a Fővárosi Önkormányzat egyes egészségügyi intézményeinek átvételéről szóló 2011. évi CLIV. Törvény

A fővárosi és megyei kormányhivatalok működésével összefüggő törvények, valamint a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvény és egyes kapcsolódó törvények módosításáról szóló 2012. évi CCX. törvény

2012. évi CXCII. törvény egyes szakosított szociális és gyermekvédelmi szakellátási intézmények állami átvételéről és egyes törvények módosításáról

A személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézmények, valamint személyek szakmai feladatairól és működésük feltételeiről szóló 15/1998. (IV. 30.) NM rendelet

A gyermekvédelmi és gyámügyi feladat- és hatáskörök ellátásáról, valamint a gyámhatóság szervezetéről és illetékességéről szóló 331/2006. (XII. 23.) Kormányrendelet

A gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról szóló 149/1997. (IX.10.) Korm. Rendelet

Az Országos Betegjogi, Ellátottjogi, Gyermekjogi és Dokumentációs Központról szóló 214/2012. (VII. 30.) Korm. Rendelet

A gyermekjóléti és gyermekvédelmi szolgáltató tevékenység engedélyezéséről, valamint a gyermekjóléti és gyermekvédelmi vállalkozói engedélyről szóló 259/2002. (XII. 18.) Kormányrendelet

Az egyes szakosított szociális és gyermekvédelmi szakellátási intézmények állami átvételének részletes szabályairól és egyes kormányrendeletek módosításáról szóló 349/2012. (XII.12.) Kormányrendelet